

OSPOSOBLJAVANJE STRUKOVNIH NASTAVNIKA I STRUČNIH UČITELJA

Osposobljavanje strukovnih nastavnika i stručnih učitelja

---

istraživački projekt

Istraživački projekt: Osposobljavanje strukovnih nastavnika i stručnih učitelja

Voditelj radne skupine istraživačkog projekta: Vlado Luburić, prof.

Članovi radne skupine istraživačkog projekta:

Doc. dr. sc. Mijo Cindrić

Prof. dr. sc. Josip Milat

dr. sc. Dušan Petričević

Prof. dr. sc. Hrvoje Vrgoč

Nakladnik: Nacionalni opservatorij za strukovno obrazovanje i osposobljavanje

Za nakladnika: Gordana Forčić, Voditeljica tima

Nenad Vakanjac, Stručni suradnik

Lektura: Mirela Barbarosa Šikić, prof.

Tisak: Kika-graf d.o.o.

Naklada: 800 primjeraka

Istraživački projekt (uključujući tiskanje ove publikacije) je pokrenut i financiran od *European Training Foundation*, agencije Europske unije.

Sadržaj

	Predgovor	21
1.	Komparativna analiza	26
1.1.	Stanje osposobljavanja strukovnih nastavnika u republici hrvatskoj	26
1.2.	Preporuke međunarodnih organizacija	36
1.3.	Zaključak	40
2.	Promjene u temeljnom osposobljavanju strukovnih nastavnika	42
3.	Promjene u daljnjem (stalnom) i pedagoškom osposobljavanju i usavršavanju strukovnih nastavnika	51
3.1.	Promjene pristupa planiranju i programiranju daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika u njihovim temeljnim zanimanjima	54
3.2.	Promjene u osposobljavanju mentora i savjetnika u ustanovama za srednje strukovno obrazovanje	55
3.3.	Strukovno osposobljavanje i usavršavanje strukovnih nastavnika u neposrednim procesima rada	65
3.4.	Promjene u osposobljavanju ravnatelja ustanove za srednje strukovno obrazovanje	66
3.5.	Promjene u visokim nastavničkim učilištima	68
4.	Osposobljavanje instruktora u poduzećima	68
5.	Zaključci	70
	Ukratko o autorima i voditelju	71

Predgovor

Hrvatska je suočena s izazovom prilagodbe svog obrazovnog sustava promijenjenim gospodarskim i društvenim potrebama. Međunarodno iskustvo pokazuje da je gospodarstvo, osobito u zemljama gdje se znatna sredstva ulažu u razvoj ljudskih potencijala, naročito kompetitivno. Obrazovni je sustav kadar suočiti se s izazovom razvoja visokokvalificirane rada za danas i sutra, samo ako je usko povezan s tržištem rada, te ako pruža mogućnosti cjeloživotnog učenja. Povećavanje kompetitivnosti zemlje i veća sposobnost upošljavanja pojedinaca, također su motivi zbog kojih je strukovno obrazovanje i osposobljavanje dobilo središnje mjesto u europskoj politici i programima.

Nacrt nacionalne strategije, kojeg su 2001. zajednički sastavile Europska komisija i Vlada Republike Hrvatske, između ostalog kaže da je "opasnost od nezaposlenosti usko vezana uz pomanjkanje obrazovanja i osposobljavanja, kao i uz preustroj gospodarstva". Jedan od elemenata strategije Europske zajednice koji se bavi odgovaranjem na ove probleme i razvijanjem društvene kohezije u Hrvatskoj, jest strukovno obrazovanje i osposobljavanje: "Preispitivanje sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, te usavršavanja vještina radne snage, stoga bi trebalo postati dijelom strategije reagiranja. Cilj je pomoći razvoj obučene i fleksibilne radne snage u Hrvatskoj."

Kao agencija Europske unije, *European Training Foundation* dobila je posebni mandat potpomoći reforme strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u zemljama koje nisu članice EU.

Ova je publikacija ishod široke inicijative koju je financirala *European Training Foundation*, a kojom rukovodi Hrvatski nacionalni opservatorij. Posao koji su obavile tri grupe hrvatskih stručnjaka usredotočen je na pitanja (1) decentralizacije / financiranja, (2) osposobljavanja nastavnika i stručnih nastavnika za strukovno obrazovanje i osposobljavanje i (3) reforme nastavnog programa za strukovno obrazovanje i osposobljavanje u kontekstu cjeloživotnog učenja.

Odvojeno od ove inicijative, *European Training Foundation* je tijekom 2000-te i 2001-egodine obavila vlastitu procjenu sustava SOO (sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja) u Hrvatskoj. U ovom su tekstu izloženi nalazi i preporuke vezane za pitanje upravljanja i promjene sustava.

1. Opis

U hrvatskom obrazovnom sustavu ne nedostaje nastavnog osoblja, uz nekoliko iznimaka. Međutim, zahvaljujući činjenici da se strukovno obrazovanje slabo cijeni, tijekom dugog niza godina bilo je teško novačiti nastavnike i stručne učitelje u strukovni obrazovni sustav, što je rezultiralo prilično negativnom selekcijom. Posljedica je osobito veliki **manjak kvalificiranog osoblja**, naročito u strukovnim disciplinama.

Za angažiranje nastavnika i jamstvo kvalitete odgovara Ministarstvo prosvjete i športa. Prosječne plaće iznose otprilike od 500 USD mjesečno, no kako je cijena života u Hrvatskoj prilično visoka ovaj iznos nema visoku kupovnu moć. Posljedica je da **društveni status** nastavnika nije jako visok.

Za *pre-service obrazovanje nastavnika* odgovaraju Ministarstvo znanosti i tehnologije i ustanove višeg obrazovanja. Nastavnici srednjih škola obično su diplomirali na sveučilištu i nisu prošli bilo kakvo dodatno osposobljavanje za nastavničko zvanje, a osnovnu stručnost mogu steći samo kroz sustav dopunskog osposobljavanja koju održavaju više škole za osposobljavanje i pedagoški fakulteti. Ministarstvo znanosti i tehnologije odlučuje o upisnoj kvoti i uvjetima za pojedina nastavnička zvanja. Ipak, čini se da je njihov dijalog s glavnim poslodavcem, Ministarstvom prosvjete i športa, u čijoj je nadležnosti postavljanje standarda osposobljavanja, vrlo ograničen, posljedica čega je da se ne vodi dovoljno računa o potrebama tržišta rada.

Dodiplomsko osposobljavanje nastavnika u nastavničkim višim školama nedavno je statusno degradirano, više nema status višeg obrazovanja, što također ne doprinosi većem ugledu nastavničkog zvanja.

Postoje tri različita tipa nastavnika u strukovnim školama koji se značajno razlikuju. Nastavnici općih, gimnazijskih predmeta su sveučilišno obrazovani i visoko specijalizirani (u pravilu, četiri godine studija). Oni obično predaju samo jedan predmet. U pravilu, su paralelno uz svoj predmet, na sveučilištu slušali i pedagogiju. Nastavnici teoretskog dijela strukovnih predmeta čine srednju grupu: oni imaju tehničko obrazovanje, kao npr. inženjeri, i u pravilu su tijekom prve godine upošljavanja u školi pohađali dodatnu *in-service* sveučilišnu nastavu za pedagoško osposobljavanje. Veliki broj stručnih učitelja/nadzornika u školskim radionicama ili tvrtkama, nema nikakvih pedagoških kvalifikacija. Međutim, unutar dvojnog sustava osposobljavanja, Obrtnička komora osigurava osposobljavanje za stručne učitelje praktičnog dijela nastave, osobito vezano uz novo uvedene nastavne programe, koliko mogućnosti dopuštaju.

In-service osposobljavanje nastavnika, bilo na razini obrazovne institucije, ili na razini Ministarstva prosvjete i športa, zakonom je obvezno za sve članove nastavnog osoblja. U potonjem slučaju, to spada u djelokrug Zavoda za unapređenje školstva pri ministarstvu, i obično se obavlja putem kratkih, pojedinačnih, profesionalnih susreta. Na pokušaje nevladinih udruga i donatorskih agencija, kao što su UNICEF, Institut Otvoreno društvo, Goethe Institut, British Council i drugi, da za pojedine kategorije nastavnika osiguraju dosljedniji, produženi program *in-service* osposobljavanja, gleda se kao na pojedinačne napore za osposobljavanje, a njihove rezultate se ne priznaje kroz formalnu kvalifikaciju. Međutim, neki se stručnjaci, poput ravnatelja škola, oslanjaju samo na takve prilike za osposobljavanje – nigdje drugdje ne dobivaju bilo kakvo specijalizirano osposobljavanje.

Politika **unapređivanja** nastavnika i obrazovnog osoblja nedavno je revidirana, pa je sada regulirana posebnim zakonskim aktom kojim su postavljeni kriteriji procjene, uzimajući u obzir dobre rezultate rada s učenicima, rad mimo nastavnog programa i stručno obrazovanje. Ipak, financijski poticaji za unapređenje su vrlo mali, ili ne postoje. Postoje samo dvije razine unapređenja, a kriteriji procjene su tek nejasno definirani. Ovim se kriterijima ne traži bilo kakve formalne kvalifikacije, ili specijalizirano osposobljavanje, dok se od unaprijeđenih nastavnika očekuje da u zajednici igraju nove uloge, kao što su mentorstvo, profesionalno osposobljavanje i pedagoško praćenje.

2. Sporna pitanja politike

Sustav neće biti moguće obnoviti bez novačenja mladih, motiviranih i kvalificiranih ljudi. Raspoloživost kritične mase visoko kvalificiranih nastavnika bit će odlučujući čimbenik za uspjeh nacionalnog procesa obnove nastavnog programa. **Kvalifikacije**, kako nastavnika, tako i stručnih učitelja praktične obuke u školama, školskim radionicama i tvrtkama (s izuzetkom većine stručnih učitelja u dvojnem sustavu), predstavljaju značajnu prepreku razvoju hrvatskog sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Sveučilišna nastava za buduće nastavnike više je usmjerena na knjige, nego na bolju povezanost sa svijetom rada. Interdisciplinarnе sposobnosti, uključivši i vještine informacijsko-komunikacijske tehnologije, poduzetničke sposobnosti, znanje stranih jezika, sposobnosti radnog i životnog usmjerenja, aspekti zaštite okoliša, itd. nisu integralni dio nastavnog programa osposobljavanja nastavnika. Nastavnici nisu izvrgnuti praksi u tvrtkama, pa im nedostaje potrebno razumijevanje radnih procesa i novih tehnologija u okruženju koje se brzo mijenja.

U odsutnosti jasnih indikacija s tržišta rada o potrebnim vještinama i nedostatku potrebnih stručnih sposobnosti nastavnika u odnosu na rad, postoji opasnost povećane "akademizacije" strukovnog obrazovanja, do koje osobito dolazi preko nastavnika općih predmeta, te nastavnika predmeta strukovne teorije.

Nedostatak odgovarajućeg osposobljavanja nastavnika za nastavne sposobnosti postaje još dramatičniji u odsutnosti ustrojenog sustava *in-service* osposobljavanja. Trenutno ne postoje mogućnosti da budući, ili aktivni, nastavnici ovladaju novim metodama nastave ili steknu iskustva s interaktivnim učenjem. U svojim službenim dokumentima Ministarstvo prosvjete i športa odsutnost ovakvog iskustva ne prepoznaje kao prijetnju. Zasad se još ne pokušava nadoknaditi manjkavosti *pre-service* osposobljavanja, niti ga značajno poboljšati.

Slabi ugled profesije osposobljavanja nastavnika, koji se iskazuje kroz neprestano smanjenje plaća, još je slabiji zbog niskog statusa njihovog osposobljavanja. Visoke škole za osposobljavanje nastavnika su vrlo slabo opremljene – ponekad slabije nego srednje škole. Njihove su knjižnice zastarjele i nedovoljne. Neke čak nisu imale ni sustavne kataloge, da ni ne spominjemo kompjutorske baze podataka. Na obrazovanje nastavnika gleda se prije kao na strukovnu kvalifikaciju, nego više-obrazovnu specijalizaciju, pa stoga opada broj onih koji se hoće baviti nastavničkim zvanjem, te bi se Hrvatska uskoro mogla suočiti s problemom sve starijeg nastavnog osoblja.

Ne postoje jasno definirani pravci razvoja nastavničke karijere, a **sustav unapređivanja** nije povezan s bilo kojim posebnim sustavom osposobljavanja ili kvalificiranja koji bi olakšao napredovanje. Kako napredovanje nosi i više odgovornosti, ono mora podrazumijevati financijske poticaje. Kad ovo nedostaje, nastavnici će prestati težiti za napredovanjem i usavršavanjem svojih stručnih sposobnosti.

3. Prepreke reformi

Nastavnici uglavnom nisu upoznati s tekućom politikom Ministarstva glede reforme, pa stoga nisu potpuno uključeni. Često su kritični prema postojećoj praksi, ali sebe rijetko vide kao one koji je mogu promijeniti. Uz nesigurnost, osobito uočljivu u strukovnom obrazovanju, među nastavnicima vlada niska motiviranost za promjene. I dok bi uloga nastavnika u reformi obrazovanja morala postati eksplicitnija, sada ne postoje sredstva koja bi omogućila osposobljavanje tih ljudi.

Sustav pre-service osposobljavanja mora se znatno reformirati: tehnološki i metodološki suvremene mogućnosti osposobljavanja nisu dostupne svim budućim nastavnicima kao dio nastavnih programa, niti kao dio dobro rukovodene i temeljito praćene školske prakse. Važnost nastavničkog zvanja ne smije se podcjenjivati nedostatkom pravog statusa osposobljavanja.

Odsutnost dosljednog **sustava in-service osposobljavanja** također može znatno ometati razvoj. Trenutno ne postoji kontinuitet daljnjeg obrazovanja u profesionalnom razvoju nastavnika. Bilo kakva promjena prema primjerenijem sustavu s jasno određenim mehanizmima jamstva kvalitete, zahtijevat će nove stručne sposobnosti za ravnatelje i osoblje u obrazovanju. Ovo nije moguće postići povremenim susretima i pojedinačnim shemama osposobljavanja.

Kvaliteta osposobljavanja sveučilišno obrazovanog osoblja predstavlja još jednu značajnu zapreku reformi: ako fakultetski profesori sami ne posjeduju stručne sposobnosti i *know-how* o radnim procesima, kao i interaktivno umijeće nastave i prakse, niti nove metodologije osposobljavanja, ni osposobljavanja budućih nastavnika za strukovno obrazovanje i osposobljavanje neće biti uspješna.

Financijski i ne-financijski poticaji za stimulaciju profesionalnog razvoja nastavnog osoblja, trenutno uglavnom ne postoje. Postoji potreba za transparentnom i fleksibilnom shemom ocjenjivanja nastavnika, usklađenom s odgovarajućim rasponom plaća i stupnjeva kvalifikacija.

4. Preporuke

1. S obzirom da se hrvatsko društvo kreće prema pouzdanijem i učinkovitijem sustavu obrazovanja, počinje se osjećati potreba za četom **nosilaca promjena**, koji ne samo da poznaju tekuće smjerove obrazovne reforme širom svijeta, nego su i osposobljeni za provođenje potrebnih promjena. Strukturne reforme, kao što su prošireno srednje obrazovanje ili modernizacija strukovnog obrazovanja, nameću potrebu znatnih ulaganja

u nastavnike. Imajući u vidu mogućnosti korištenja postojećeg iskustva, i što veće **usvajanje reformi**, preporuča se da se nastavnike i njihove predstavnike sustavno uključuje u planiranje reformi, te u uz njih vezane planove aktivnosti. Za razvoj održivih nacionalnih rješenja i porast učinkovitosti njihova provođenja, na širokom će planu biti potrebni procesi podizanja razine svijesti, kao i usmjerena nastava (mentorstvo) za lokalne činitelje.

2. **Upravljanje** sustavom nastavničkog osposobljavanja trebalo bi biti dosljedno i tržišno usmjereno. Ako na ovom stupnju nije izvedivo spajanje Ministarstva prosvjete i športa i Ministarstva znanosti i tehnologije, u najmanju ruku moglo bi postojati koordinacijsko tijelo koje bi pomirilo interese dvaju podsustava glede upisa, standarda i kvalitete obrazovanja i osposobljavanja (i studenata i) budućih nastavnika, status diploma, s izazovima društva koje se mijenja.

3. Razvojne teorije tvrde da programi reforme obrazovanja škripe, ako osposobljavanje nastavnika nije obavljeno na ustrojeni, sustavni način. Stoga bi u programu reforme strukovnog obrazovanja i osposobljavanja jedna od prvih preokupacija trebala biti obnova sustava *pre-service* **osposobljavanja nastavnika i stručnih učitelja**, sa svrhom stvaranja sustava holističke strukovne pedagogije na sveučilišnoj razini. Osposobljavanje nastavnika i stručnih učitelja za strukovno obrazovanje uključuje osposobljavanje u područjima poznavanja radnih procesa i suvremenih tehničkih/tehnoloških vještina, praktičnih tehnika razvoja nastavnog programa kao odgovora na promjene na tržištu rada, zatim poznavanje najsuvremenijeg umijeća prezentiranja, poznavanje tehnika podrške učenika, namjenu i primjenu novih nastavnih pomagala i opreme, kao i vođenje/mentorstvo tijekom dnevne nastavne prakse. Bilo bi važno da svi budućni nastavnici i stručni učitelji, bez obzira iz koje obrazovne ustanove dolazili, iskoriste mogućnosti ove vrste osposobljavanja. Štoviše, trebale bi postojati odgovarajuće olakšice za školovanje: dovoljno vremena, dobro obučeni mentori, odgovarajuće usmjeravanje.

4. Dosljedan **sustav in-service osposobljavanja nastavnika** u strukovnom je obrazovanju i osposobljavanju najbolje uspostaviti kao rezultat temeljite analize potreba, za što će biti potrebno dodatno financiranje. Preporuča se da se sredstva prvenstveno isporučuju obrazovnim ustanovama koje će, potom, upućivati svoje osoblje na osposobljavanje, te da, umjesto jednog jedinog pružatelja usluga postoji mogućnost izbora između njih nekoliko. Planove osposobljavanja i ciljeve za čete ključnih polaznika osposobljavanja definiraju se kroz dijalog državnih organizacija koje kreiraju politiku, relevantnih ne-vladinih udruga i šire profesionalne zajednice. Pružatelji usluga mogu se onda natjecati u razvijanju tečajeva relevantnih za postavljene planove i ciljeve. Osposobljavanje za timski rad u područjima kao što je strateško planiranje, nadzor kvalitete i upravljanje školom, postaje bitno. Također će se javiti i potreba za kvalifikacije u testiranju i ocjenjivanju, trajnom profesionalnom razvoju, kao i za odnose škole i zajednice. U svrhu ovladavanja ovim poslovima, sustav in-service osposobljavanja trebao bi razvijati nove tečajeve i programe temeljene na razvijanju stručnih sposobnosti.

5. Osposobljavanje ravnatelja škola izuzetno je važno za uspjeh reforme. Domet stručnih sposobnosti kakav se od njih očekuje dramatično se mijenja u tijeku decentralizacije sustava. Ravnatelje škola i njihove savjetnike potrebno je tehnički obučiti za financijsko planiranje i upravljanje, demokratsko rukovođenje, koncepte promicanja pedagoških

inovacija i nadzora kvalitete u školi, regionalno umrežavanje, kao i za planiranje projekata, selekciju, ugovaranje, praćenje i ocjenjivanje. U cilju ostvarivanja promjena na terenu, ravnatelji škola trebali bi proći osposobljavanje zajedno sa svojim timovima. Provedbu školskih projekata trebalo bi sagledati kao integralni dio i pokazatelj konačnog uspjeha sheme osposobljavanja. Ako se ukaže mogućnost relevantnog *in-service* osposobljavanja, izbor novih upravitelja škola temeljen na zaslugama, trebao bi također postati moguć.

6. Trebalo bi uvesti raspon različitih plaća s jasno definiranim stupnjevima, koji bi omogućio poticaje i odgovornost u sustavu. Preporuča se uvođenje kriterija **procjene** koje bi bile definirane u suradnji s nastavnicima i njihovim poslodavcima, a trebale bi se temeljiti na uspješnosti i biti lako objašnjive. Trebale bi postojati mogućnosti stjecanja kvalifikacija potrebnih za napredovanje, putem novog sustava *in-service* osposobljavanja, koje će se u tom slučaju temeljiti prije na stručnim sposobnostima, nego na znanju.

7. U zemlji, poput Hrvatske, koja je nedavno iskusila građanski rat, te se suočava s problemom izbjeglica i među-etničkih napetosti ne bi samo školski psiholozi, nego i školski nastavnici, trebali steći **specijalne društvene sposobnosti**, kao što su rješavanje sukoba, multikulturalno obrazovanje, rehabilitacija djece koja su proživjela nasilje, itd. Ovo se može integrirati u planove *pre-* i *in-service* osposobljavanja.

Evelyn Viertel

Sažetak

---

1. UVOD

Republika Hrvatska nalazi se u procesu svekolike tranzicije. Njen odgojno-obrazovni sustav treba osposobiti za stalno usklađivanje u postizanju ravnoteže između sadašnjih i budućih potreba građana, obitelji, društvene zajednice i tržišta rada, s jedne strane, te s druge strane u očuvanju i postizanju obilježja odgojenih i osposobljenih osoba koje će prihvatiti i uspješno rješavati nove suvremene izazove modernog života.

Škole kao glavni nositelji odgojno-obrazovnog procesa suočene su s obvezom brze i učinkovite preobrazbe, od škole koja podučava do centara učenja. Ujedno nastavnici, kao neposredni nositelji preobrazbe škola i nastavnih procesa suočeni su s obvezom svoje preobrazbe u nastavnike-promicatelje, odnosno u nastavnike koji učenicima olakšavaju učenje, kreiraju situacije za učenje, uključuju učenike u donošenje odluka, kreativno traže i nude učenicima situacije u funkciji razvijanja njihove kreativnosti, razvijaju odnos međusobnog poštivanja i povjerenja potičući napredovanje učenika, ujedno razvijajući svoju kreativnosti i inventivnost.

Preobrazba nastavnika uveliko ovisi, o njihovoj temeljnoj (pre-service) strukovnoj i pedagoško-metodičkoj osposobljenosti, odnosno stjecanju strukovne i pedagoške kompetencije (prve licence), te o kvaliteti njihovog osposobljavanja tijekom uvođenja u rad pod nadzorom. Polaganje državnog stručnog ispita, odnosno stjecanje druge licence ovisi o kvaliteti kontinuiranog osposobljavanja i usavršavanja (in-service) tijekom obavljanja nastavničkih zadaća te njihovoj motiviranosti za rad i stalno učenje.

Spoznaje kojima raspolažemo upućuju nas na potrebu osmišljavanja novog pristupa izrade programa kao temeljnog i kontinuiranog strukovnog i pedagoško-metodičkog osposobljavanja i usavršavanja nastavnika. Postojeća rješenja nisu primjerene suvremenoj koncepciji cjeloživotnog obrazovanja te kao takva, ne omogućuju stjecanje potrebnih nastavničkih kompetencija ne omogućuju ni razvoj profesionalne karijere.

1.1. Problemi izobrazbe nastavnika strukovnih predmeta

Temeljno (pre-service) osposobljavanje nastavnika strukovnih predmeta, njihovo osposobljavanje i usavršavanje tijekom službe (in service) predstavlja složen problem.

Njegova složenost rezultira:

- iz neusklađenosti odgojno-obrazovnog sustava s koncepcijom cjeloživotnog obrazovanja
- iz podijeljenosti nadležnosti između Ministarstva prosvjete i športa, Ministarstva znanosti i tehnologije, Ministarstva obrta, malog i srednjeg poduzetništva gdje je Ministarstvo znanosti i tehnologije zaduženo za osposobljavanje nastavnika prije službe, Ministarstvo prosvjete i športa za vrijeme službe, a Ministarstvo za obrt, malo i srednje poduzetništvo zaduženo je za osposobljavanje majstora obrta koji izvode dio praktične nastave
- iz nemogućnosti poslijediplomskog specijalističkog i znanstvenog obrazovanja strukovnih nastavnika
- iz nepostojanja specijaliziranih institucija za strukovno osposobljavanje nastavnika prije službe i tijekom službe, zbog čega su se u procesu ostvarivanja dijela kurikuluma osposobljavanja prije službe (pedagoško-psihološko i didaktičko-metodičko obrazovanje) uključile institucije koje obrazuju nastavnike za općeobrazovne predmete bez potrebnih kadrova i opreme za izvođenje nastave iz metodike strukovnih predmeta
- iz metodike strukovnih predmeta
- iz neizgrađenog sustava osposobljavanja i usavršavanja tijekom službe
- iz manjkavog ostvarivanja pripravničkog staža
- iz deficita znanja i vještina strukovnih nastavnika koji su posljedica prelaska na tržišnu ekonomiju kao i ubrzanog tehnološkog razvoja
- iz malog broja nastavnika strukovnih predmeta koji se uključuju u ponuđene programe strukovnog i metodičkog obrazovanja i usavršavanja
- iz nedostatnih upravnih i pedagoških kompetencija ravnatelja

1.2. Ciljevi istraživanja

Cilj je ovog projekta izgraditi suvremeni sustav izobrazbe strukovnog i pedagoško-metodičkog osposobljavanja nastavnika prije (pre-service) i poslije položenog državnog stručnog ispita (in-service) za nastavni rad u svim vrstama srednjih strukovnih škola, koji će biti utemeljen na načelima cjeloživotnog obrazovanja.

1.3. Aktivnosti

- Izraditi pregled situacije nastavnika strukovnih predmeta
- Izraditi smjernice za unapređivanje sustava obrazovanja i osposobljavanja, kao i poslijediplomskog specijalističkog i znanstvenog obrazovanja postojećih i budućih nastavnika

- Uspostaviti dijalog između nadležnih ministarstava
- Educirati edukatore na fakultetima i školama
- Organizirati studijske stručne posjete zemljama s razvijenim sustavima obrazovanja nastavnika

2. SADAŠNJE STANJE

2.1. Temeljno obrazovanje nastavnika

U postojećem podsustavu srednjeg strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj zakonom su propisani uvjeti o temeljnom obrazovanju koje moraju ispunjavati nastavnici da bi stekli pravo izvođenja nastave, odnosno rada u školi prema vrsti predmeta:

1. Nastavnik općeobrazovnih predmeta; završen sveučilišni studij s uključenim pedagoško, psihološko, didaktičko, metodičkim obrazovanjem,
2. Nastavnik stručno-teoretskih predmeta; završen sveučilišni studij odgovarajućeg smjera s obvezom naknadnog polaganja (dopunskog obrazovanja) pedagoško, psihološko, didaktičko i metodičkog programa prije stupanja u službu ili tijekom prve godine službe.
3. Stručni učitelj praktične nastave i vježbi; kao pod 2. ili završen visoki strukovni studij(ne sveučilišni) odgovarajućeg smjera s dopunskim pedagoško-psihološkim i didaktičko-metodičkim obrazovanjem iste razine kao pod 2.
4. Suradnik u praktičnoj nastavi (asistent stručnog učitelja) završena srednja strukovna škola odgovarajućeg smjera i položen dopunski ispit na sveučilištu iz pedagoško-psihološkog i didaktičko-metodičkog područja po posebnom programu niže razine od programa pod 2.

2.2. Dopunsko obrazovanje nastavnika strukovnih predmeta

Budući da u republici Hrvatskoj ne postoji studij za nastavnike stručno-teorijskih predmeta i učitelja praktične nastave oni u škole dolaze nakon završenog sveučilišnog ili stručnog studija u svojoj matičnoj struci s obvezom da tijekom prve godine službe polože dopunske ispite na pedagoškim fakultetima i akademijama gdje se obrazuju nastavnici općeobrazovnih predmeta.

Minimalni nastavni plan za nastavnike stručno-teorijskih predmeta i učitelje praktične nastave koji su završili sveučilišni ili strukovni studij obuhvaća:

1. Pedagogiju	: 30 nastavnih sati
2. Psihologiju odgoja i obrazovanja	: 35 nastavnih sati

3. Didaktiku	: 25 nastavnih sati
4. Metodiku strukovnih predmeta s metodičkim praktikumom (rad u školi: pod nadzorom)	: 35+20 sati

Nastavni plan za suradnike u nastavi (asistent stručnog učitelja) obuhvaća:

1. Radnu pedagogiju	: 40 nastavnih sati
2. Metodiku praktične nastave	: 35 sati (obuhvaća i rad u školi pod nadzorom)

Ovaj vid dopunskog obrazovanja može se u Republici Hrvatskoj stjecati na 9 fakulteta i akademija na kojima se obrazuju nastavnici općeobrazovnih predmeta.

I ovako minimalni planovi ne ostvaruju se na svim ustanovama posebno se to odnosi na metodiku strukovnih predmeta. Razlog tome je nepostojanje zajedničkog standarda, autonomije sveučilišnih ustanova, nedostatak odgovarajućeg stručnog kadra za metodiku strukovnih predmeta i nerazvijenu mrežu srednjih strukovnih škola - vježbaonica odnosno educiranih mentora.

2.3. Obrazovanje majstora – stručnih učitelja u obrtničkim radionicama

U obrazovanju za zanimanja u obrtništvu po dualnom sustavu praktična nastava izvodi se u licenciranim obrtničkim radionicama koje moraju imati zaposlenog djelatnika s položenim majstorskim ispitom čiji je sastavni dio stjecanje znanja i vještina o podučavanju naučnika (ispit iz Redne pedagogije pred komisijom hrvatske obrtničke komore).

2.4. Stručni učitelji – instruktori u drugim tvrtkama

Za sada nije regulirana obveza stjecanja pedagoških kompetencija onih osoba koje u tvrtkama primaju učenike iz školskog sustava na dio praktične nastave (dio se izvodi u školskim radionicama).

2.5. Pripravnički staž i stručni ispiti

Svi nastavnici tijekom prve godine službe stječu radno iskustvo pod nadzorom. Program pripravničkog staža utvrđuje nastavničko vijeće škole u kojoj pripravnik radi. Rad pripravnika prati komisija koju sačinjavaju mentor-sustručnjak pripravnika, pedagog ili psiholog, tajnik-pravnik u školi i ravnatelj škole. Pripravnik ima umanjenu nastavnu normu za 2 sata nastave tjedno, a dužan je prisustvovati na nastavi svog mentora

najmanje 30 sati i izvesti najmanje 10 nastavnih sati pred tročlanom komisijom (mentor, pedagog i ravnatelj).

Nakon uspješno provedenog pripravničkog staža nastavnik stječe pravo polaganja državnog stručnog ispita po programu kojeg propisuje Ministarstvo prosvjete i športa. Ispit provodi komisija od 5 članova koje imenuje Ministarstvo prosvjete i športa.

Nakon položenog državnog stručnog ispita nastavnici stječu drugu licencu odnosno pravo na samostalan neposredni rad s učenicima, obavljanje razredničkih dužnosti, napredovanje u nastavnička zvanja i položaje, ali uz obvezu stalnog strukovnog i pedagoškog usavršavanja.

2.6. Financiranje

Temeljno obrazovanje za nastavnika je besplatno – financira se iz državnog proračuna. Dopunsko pedagoško-psihološko i didaktičko-metodičko obrazovanje financira nastavnik ili škola u kojoj je zaposlen nastavnik. Troškovi državnog stručnog ispita financira se iz državnog proračuna osim troškova puta i smještaja kandidata – ispitanika.

2.7. Kontinuirano usavršavanje nastavnika

Prema Zakonu o srednjem školstvu pravo i dužnost nastavnika je na stručno i pedagoško usavršavanje, a program i organizaciju usavršavanja propisuje ministar.

Nositelj tog usavršavanja je Zavod za unapređivanje školstva ili strukovne udruge na koje je zavod prenio ovlasti.

Zavod za unapređivanje školstva godišnje objavljuje Katalog stručnih skupova za usavršavanje nastavnika. Teme stručnih skupova su rezultati promišljanja prosvjetnih savjetnika iz zavoda za unapređivanje školstva koji često nisu kompetentni za strukovnu nastavu, a ne rezultat ispitanih potreba strukovnih nastavnika koje proizlaze iz znanstveno-tehničkog i tehnološkog razvoja, zahtjeva nastavnih predmeta i iz potreba učenika kojima izvode nastavu. Ne postoji izgrađen model stalnog stručnog usavršavanja. Nije organizirano sustavno obrazovanje i osposobljavanje multiplikatora za preuzimanje poslova organizatora i provoditelja daljnjeg stručnog usavršavanja i osposobljavanja nastavnika.

Nije dovoljno razrađen sustav edukacije mentora studentima – budućim nastavnicima, ni mentora pripravnicima tijekom pripravničkog staža i pripreme za državni stručni ispit.

2.8. Praćenje i vrednovanje rada nastavnika

U hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu nije osmišljeno ni pravno regulirano sustavno interno praćenje i ocjenjivanje rada nastavnika. Još je manje osmišljeno i regulirano eksterno praćenje i ocjenjivanje rezultata njihova rada.

2.9. Napredovanje nastavnika

Prema zakonu, rad nastavnika se ocjenjuje. Na temelju ocjene uspješnosti rada nastavnici mogu napredovati u zvanje nastavnik-mentor i nastavnik savjetnik.

Međutim, za sada nisu utvrđeni jasni kriteriji izbora nastavnika u nastavnička zvanja. Uz to, nije osmišljena ni njihova pripremna edukacija za obnašanje nastavničkih zvanja ni njihovo usavršavanje u tim zvanjima

2.10. Specijalistički i znanstveni razvoj nastavnika

Zbog neostvarenih promjena u tercijalnom (dodiplomskom) i kvartalnom (poslijediplomskom) obrazovanju kao i zbog nesuglasica u sveučilišnoj zajednici oko mogućnosti poslijediplomskog obrazovanja nastavnika, nastavnici nemaju mogućnost doškolovanja na razini specijalističkog ni znanstvenog obrazovanja u području radne pedagogije, planiranja i programiranja obrazovanja, metodike nastave itd.

2.11. Ravnatelji srednjih strukovnih škola

Upravljanje srednjom školom ostvaruje se kroz administrativnu i stručno-pedagošku funkciju. Na jednoj strani djeluju administrativno-upravna tijela, a na drugoj stručno-pedagoška. Jedne i druge povezuje ravnatelj škole. Srednjom školom upravlja školski odbor, a ravnatelj je poslovodni i pedagoški rukovoditelj.

Zakonom o srednjem školstvu propisani su uvjeti koje treba ispunjavati nastavnik da bi bio izabran za ravnatelja, procedura izbora, imenovanje i razrješenje, mandat te programska orijentacija.

Obrazovna struktura ravnatelja strukovnih škola je: 46% nastavnika strukovnih predmeta. Od ostalih 54% najviša je nastavnika iz prirodoslovno-matematičkog područja, zatim društveno-humanističkog te jezičnog područja. Prosječno radno iskustvo iznosi im 23 godine.

Prilikom izbora ravnatelja ne ispituju se stvarne kompetencije kandidata nego se naglasak stavlja na formalne kompetencije i subjektivne procjene.

Stručno usavršavanje ravnatelja obavlja se stihijski, nije osmišljen sustav za njihovo osposobljavanje.

Praćenje i vrednovanje rada ravnatelja ne provodi se sustavno, ne vodi se eksterna evaluacija o rezultatima odgojno-obrazovnog rada škole. Imajući u vidu izneseno i uzimajući u obzir da je izvršena djelomična decentralizacija upravljanja i financiranja škola logično je da se mijenja uloga i odgovornost ravnatelja, pa se briga za njegov profesionalni rad i razvoj mora znatno mijenjati.

3. OČEKIVANI REZULTATI

Da bi se osigurala visoka kvaliteta strukovnog obrazovanja, prioritet treba dati obrazovanju kvalificiranih i kompetentnih nastavnika, stručnih učitelja i rukovodećeg osoblja te im osigurati primjereno usavršavanje, opremu i ostale mogućnosti za učinkovito obavljanje njihova rada.

A. Obrazovanje nastavnika – stjecanje prve licence

Budući da su nastavnici stručno-teorijskih predmeta i praktične nastave stekli stručne kvalifikacije na višim i visokim učilištima i da završavaju dodatno pedagoško-psihološko i metodičko obrazovanje za koje smo rekli da je nedostatno i neprimjereno, potrebno ga je mijenjati. Zato Ministarstvo prosvjete i športa zajedno s Ministarstvom znanosti i tehnologije treba inovirati nastavne planove i programe za dopunsko pedagoško-psihološko i metodičko obrazovanje budućih nastavnika strukovnih predmeta s posebnim naglaskom na specijalne metodike.

1. Dopunsko obrazovanje nastavnika za rad u strukovnom školstvu i stjecanje prve licence treba sadržavati sljedeće elemente:

- a) opću teoriju obrazovanja, kao i onu koja se posebno odnosi na strukovno obrazovanje
- b) obrazovnu psihologiju i sociologiju koje se posebno odnose na skupinu ili skupine kojima će budući nastavnik predavati
- c) metodiku nastave, posebne pedagoške metode primjerene predmetu/ području za koje se budući nastavnik priprema uključivši metode provjere znanja i rada učenika
- d) usavršavanje metodama izbora i uporabe suvremenih nastavnih tehnika i pomagala uključujući informacijsku/komunikacijsku tehnologiju
- e) usavršavanje sposobnosti kreiranja i stvaranja primjerenog nastavnog materijala, uključivši nastavne materijale zasnovane na modularnoj i računalnoj tehnologiji, kad postoji nedostatak materijala nužnog za strukovno obrazovanje
- f) posebnu pozornost posvetiti razdoblju stjecanja prvog praktičnog nastavnog iskustva u školi-vježbaonici pod vodstvom i nadzorom mentora kao i izboru mentora i njihovih kompetencija.

2. Osoblje odgovorno za dopunsko obrazovanje budućih nastavnika za strukovno obrazovanje mora imati za to potrebne kompetencije. Predavači metodike i sami moraju bitiiskusni predavači u području strukovnog obrazovanja za koje pripremaju budućeg nastavnika.

Budući da ne postoji dovoljan broj metodičara strukovnih predmeta/područja potrebno je hitno pristupiti njihovom osposobljavanju.

3. Posebno je potrebno pažljivo izvršiti izbor škola-vježbaonica u kojima budući nastavnici strukovnih predmeta stječu prva praktična nastavna iskustva pod nadzorom.

4. Potrebno je izvršiti osposobljavanje nastavnika za rad u vježbaonicama, za prijem i vođenje budućih nastavnika u procesu stjecanja prvog praktičnog nastavnog iskustva.

Sve ovo navedeno potrebno je osigurati da bi budući nastavnik stekao prvu licencu.

B. Stručni ispit i stjecanje druge licence

1. Pripravnički staž

Da bi se pripravnički staž ostvario kvalitetno, potrebno je inovirati program rada, praćenje i vrednovanje nastavnika-pripravnika. Definirati uloge osoblja zaduženog za rad s pripravnikom (ravnatelj, tajnik, pedagog, mentor-sustručnjak pripravniku) te izvršiti njihovo osposobljavanje za taj posao.

2. Stručni ispit (stjecanje druge licence)

Potrebno je inovirati programe prema kojima se polažu stručni (državni) ispiti tako da se razvrstaju na:

- programe za visoku stručnu spremu, tj. za profesore strukovnih predmeta
- programe za višu stručnu spremu za učitelje praktične nastave
- programe za srednju stručnu spremu, za suradnike u nastavi (asistente učitelja praktične nastave)
- programe za nastavnike koji rade s djecom s posebnim potrebama
- programe za nastavnike koji rade s odraslim osobama

C. Permanentno usavršavanje nastavnika i rukovoditelja

1. Usavršavanje nastavnika pedagoško-metodičko i strukovno (programi, oblici i uvjeti)
2. Sustav napredovanja u zvanju
3. Škola za ravnatelje

D. Vrednovanje rada, uspjeha i kvalitete

Za uspješno provođenje ovog posla potrebno je izraditi kriterije i osposobiti osoblje za vrednovanje rada i uspjeha za: učenike, nastavnike i razrednike; stručne suradnike, tj. Stručne službe škole; ravnatelje škole.

E. Institucije

Osigurati institucije za provođenje te ih ekipirati s kompetentnim stručnim kadrovima.

F. Rokovi

Odrediti kratkoročne, srednjoročne i dugoročne zadatke i rokove (2002.-2006.)

G. Materijalni uvjeti

Osigurati sredstva za provedbu iz:

- domaćih izvora (državnog proračuna)
- donacijskih izvora iz europskih fondova
- pronaći nove izvore - lokalne uprave, gospodarstva, zaklada i sl.

Određenje pojma učitelj/nastavnik

Pod pojmom "učitelj/nastavnik" podrazumijavaju se sve osobe u školama (državnim, crkvenim i privatnim) koje su odgovorne za obrazovanje učenika do završetka srednjeg obrazovanja, bez obzira radi li se o predškolskom odgoju, osnovnom ili srednjem obrazovanju uključujući i tehničko, stručno i umjetničko obrazovanje. Učitelj/nastavnik je djelatnik koji obnaša javnu službu koja zahtijeva znanje i specijalizirane vještine, usvojene kroz zahtjevno i višegodišnje studiranje.

Pod istim pojmom podrazumijeva se i osoba kojoj su društvo i prosvjetne vlasti priznali da je sposobna za ostvarivanje ciljeva i zadaća propisanih okvirnim nastavnim programom onog nastavnog predmeta koji izvodi učenicima.

(UNESCO, Preporuka glede statusa učitelja, Ženeva, 1966.)

Promjene u okruženju

Stručne studije upućuju na jedan smjer razvoja: strukturne promjene u gospodarstvu i u društvu imaju za posljedicu ozbiljne promjene u poimanju znanja, u filozofiji i koncepciji odgoja i obrazovanja, u sustavu odgoja i obrazovanja, u poimanju kvalificiranosti.

Prema prognozama Europske komisije, koje su izrađene 1994. godine, tehnologije koje se danas koriste zastarjet će vrlo brzo (do 2000. godine) i bit će nadomještene novim tehnologijama. Od ukupnog broja zaposlenih u novim tehnologijama radit će oko 80 % onih koji su se zaposlili u starim tehnologijama. *Ta činjenica, zapravo, ukazuje na obvezu obrazovnog sustava da pomaže onim zaposlenicima koji su zatečeni prelaskom iz starih u nove tehnologije da se brže i lakše prilagođavaju zahtjevima novih tehnologija, ali i na obvezu pripremanja novih generacija za rad i život u uvjetima sve bržih promjena.* Uz to, ta činjenica ukazuje i na potrebu izgradnje novog sustava cjeloživotnog učenja, čiji sastavni dio (umreženi dio) postaju i poduzeća i druge vrste predstavnika tržišta rada.

U uvjetima suvremenih tehnologija težište obrazovnih zahtjeva prema čovjeku sadržano je u dvama područjima:

- a) području osobnih sposobnosti
- b) području socijalanih sposobnosti.

U područje osobnih sposobnosti ubrajamo:

- sposobnost snalaženja u situacijama koje se mijenjaju.

Ta sposobnost podrazumijeva sposobnost usklađivanja vlastitog načina ponašanja prema promjenama u okruženju, pri čemu se ne smije zanemariti konačan cilj.

- spremnost i sposobnost za samoučenje.

Ta sposobnost podrazumijeva sposobnost spoznavanja potrebe samostalnog pribavljanja informacija, sposobnost usvajanja i prihvaćanja informacija, sposobnost obrade i njihove svrsishodne primjene u vlastitom okruženju i području rada. U to se ubrajaju i strukturirani procesi učenja u smislu "doživotnog učenja".

- sposobnost samostalnog izvođenja radnih koraka iz ciljeva i postavljenih zadataka.

Ta sposobnost podrazumijeva sposobnost "vidjenja posla" bez čekanja na pojedine naloge, rano spoznavanje problematičnih područja, analiziranja tih područja i reagiranja na njih, donošenje pravodobnih odluka, čak i s nepotpunim kriterijima, eventualno proračunavanje rizika i prihvaćanje odgovornosti za to, prepoznavanje prekoračenja granica vlastite nadležnosti, koordinacija s kolegama ili pretpostavljenima. Nadalje, ta sposobnost podrazumijeva svojstva kao što su "samodisciplina" te klasične radne vrline (*točnost, urednost, preciznost* itd.), jer te sposobnosti ne zastarjevaju te su zbog mnogo razloga od velike važnosti. S tim u svezi značajnu ulogu ima i "osobno ponašanje u okolini" koje predstavlja u okvirima profesionalne djelatnosti trajnu potrebu za oblikovanjem ekološki prihvatljivih radnih procesa. Važno je istaknuti da je stručna kvalificiranost na području ekologije u jakom porastu u mnogim radnim područjima. Pri tome posebnu važnost imaju rukovodeći i obrazovni kadrovi svih područja i na svim razinama budući da se upravo ova svojstva uče kroz učinak primjera i uzora.

U područje socijalnih sposobnosti ubrajamo:

- sposobnost za rad u ekipi, tj. sposobnost zajedničkog rada u skupini usmjerenoj ka cilju, uvođenje osobnih ideja, znanja i vještina u zajednički rad te njihovo usklađivanje s radom drugih, sposobnost i znanje izvođenja osobnog uspjeha i iz rezultata skupine

S tim je sposobnostima neraskidivo povezana

- sposobnost komuniciranja koja je neobično važna i izvan radne ekipe (s kupcima, isporučiteljima, partnerima).

Velika važnost osobnih svojstava ne smije dovesti do pogrešnog zaključka da su **profesionalne i stručne kvalifikacije** izgubile na važnosti. Sasvim suprotno. Težište je današnjih obrazovnih kvalifikacija:

- na savladavanju promjenjivih situacija

- na sposobnostima samoregulirajućeg procesa učenja

- *na samostalnom izvođenju radnih koraka iz postavljenog cilja ili radnog zadatka*
- *na klasičnim radnim vrlinama*
- *na uzornom ponašanju u radnoj sredini*
- *na sposobnosti za rad u ekipi*
- *na komunikativnosti*
- *na osnovnim tehnikama kulture* (pismenost na materinskom jeziku, proširena znanja iz elementarne matematike itd. Materinski je jezik više od "tehnike" osnova kulture. On je sredstvo za imenovanje stvari, novih pojmova i razlika, osnova razmišljanja. On je osnova komunikacije, a time i svakog zajedničkog življenja u obitelji, poduzeću i društvu).
- *na profesionalnoj, stručnoj kvalifikaciji,*
- *na zanimanju za vlastitu djelatnost* (struku, zanimanje),
- *na upotrebi računala u temeljnim aplikacijama te znanju stranih jezika (najmanje jednoga, i to engleskog).*

Međutim, *preduvjet je današnjih obrazovnih kvalifikacija* prethodno temeljno strukovno obrazovanje za određeno područje rada na određenoj obrazovnoj razini i zanimanje. Naime, svatko mora sa sobom donijeti određena temeljna znanja i vještine da bi mogao doprinositi povećanju vrijednosti, koje nije zatvoreno u uske okvire područja rada i zanimanja već otvoreno prema drugim područjima rada i drugim zanimanjima.

Budući da svaki pojedinac ne može biti jednako dobar u svim područjima, neophodno je kod svakog pojedinca maksimalno razviti njegove sposobnosti kako bi mogao odgovarati uvjetima profesionalnog rada i života danas i sutra,

Posljedice

Iz prethodno opisanih promjena u okruženju očito je da su neophodne promjene *odgojne i obrazovne* uloge obitelji, odgojno-obrazovnih ustanova (predškolskih, osnovnih i srednjih škola te visokih učilišta), odgojno-obrazovnog sustava i svih djelatnosti. Ipak, najveće promjene odnose se na odgojno-obrazovni sustav i učitelje/nastavnike. *Razlog tome leži u njihovoj neposrednoj obvezi i odgovornosti za razvijanje osobnih, socijalnih i kvalifikacijskih sposobnosti ljudi (djece, mladeži i odraslih).* Stoga je neophodno osigurati:

- a) da u nastavne planove i programe temeljnog i daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika uđe sve ono (sadržaji i metode rada) što je važno za gospodarstvo
- b) da strukovni nastavnici u procesima neposrednog rada s učenicima i njihovim roditeljima postavljaju i jednim i drugima jasne i prihvatljive ciljeve
- c) da rezultati nastavnog rada strukovnih nastavnika budu provjerljivi, ali ne samo putem ocjena, nego i putem stvarnih znanja, koja se neposredno primjenjuju u praksi, odnosno doživljenog uspjeha, a time i zadovoljstva učenika u praksi

d) da se nastavnim procesima uvažava individualni napredak darovitih učenika i učenika s poteškoćama u razvoju kao i odraslih polaznika.

Budući da strukovni nastavnik ne može ostvarivati ovako velika očekivanja bez odgovarajuće potpore rukovodstva i infrastrukture škole (ravnatelja i stručnih suradnika-specijalista), potrebno je rukovodstvo i infrastrukturu srednje strukovne škole osposobiti za suvremeno rukovođenje školom i organiziranje procesa strukovnog obrazovanja.

Razumljivo je da zadaće s kojima su suočeni strukovni nastavnici, ravnatelji i infrastrukturni djelatnici srednjih strukovnih škola podrazumijevaju pridavanje većeg značaja izboru budućih strukovnih nastavnika, ravnatelja i infrastrukturnih djelatnika srednjih strukovnih škola kao i njihovu temeljnom i daljnjem osposobljavanju i usavršavanju.

Budućnost učiteljskih/nastavničkih zanimanja

U budućnosti, koja je sve neizvjesnija, znanje će biti ključ opstanka pojedinca i društva. Upravo zbog takve uloge znanja svakog će pojedinca trebati poticati na učenje kroz cijeli život.

U takvim je uvjetima budućnost učiteljskih/nastavničkih zanimanja veoma izvjesna i ta zanimanja dobivaju ključni značaj u razvijanju pozitivnog odnosa djece i mladeži prema cjeloživotnom učenju, u buđenju njihove radoznalosti, u razvijanju njihove samostalnosti, kao i u njihovom pripremanju za neizvjesnu budućnost. Kroz pripremanje djece i mladeži za budućnost učitelji/nastavnici postaju kreatori i graditelji budućnosti; oni postaju aktivni djelatnici promjena u budućnosti. Stoga je njihova odgovornost velika.

Da bi učitelji/nastavnici preuzeli na sebe tako značajne i odgovorne zadaće, a društvo dobilo od njih očekivano, potrebno je posvetiti veću pozornost:

- a) motiviranju najboljih studenata i stručnjaka za rad u učiteljskim/nastavničkim zanimanjima*
- b) izboru u učiteljska/nastavnička zanimanja onih kandidata koji imaju odgovarajuće osobne, društvene, strukovne i pedagoške kvalitete*
- c) njihovom temeljnom i daljnjem osposobljavanju i usavršavanju*
- d) poboljšanju uvjeta njihova rada*
- e) podizanju njihovih kvalifikacija (strukovnih, specijalističkih i znanstvenih)*
- f) njihovom napredovanju u zvanja i na položaje tijekom rada*
- g) podizanju njihova društvenog položaja.*

Posebnu pozornost treba posvetiti mjerama za podizanje kvalitete učitelja/nastavnika. Prema J. Delorsu te mjere obuhvaćaju:

1. Ostvarivanje odgovarajuće suradnje između visokih učiteljskih /nastavničkih i ostalih visokoškolskih ustanova.
2. Potrebu podizanja početnog obrazovanja svih budućih učitelja/nastavnika, naročito srednjoškolskih nastavnika, na razinu visoke naobrazbe.
3. Programe za daljnje strukovno i pedagoško osposobljavanje i usavršavanje. U tim programima posebnu pozornost treba posvećivati stjecanju strukovnih znanja izvan školskog sustava (u poduzećima sa suvremenim tehnologijama), stjecanju znanja i vještina za samostalan pristup i upotrebu komunikacijskih tehnologija, te stjecanju metodičkih znanja i vještina najjednostavnijeg prijenosa znanja i vještina učenicima.
4. Izbor i osposobljavanje profesora za osposobljavanje i usavršavanje učitelja/nastavnika.
5. Savjetodavce učitelja/nastavnika, koji će kao vrsni stručnjaci, metodičari i izvori informacija:
  - a) putem dijaloga doprinosti unapređivanju nastavnog rada
  - b) pratiti, ocjenjivati, predlagati promocije i nagrade za uspješne učitelje/nastavnike.
6. Uvođenje službi koje će u školama pomagati učiteljima/nastavnicima u obavljanju poslova, kao što su: inicijalno snimanje osobnih profila upisanih učenika, praćenje razvoja učenika, rješavanje psiholoških i socijalnih poteškoća učenika, suradnja s roditeljima, izvedbeno programiranje u školi, suradnja s okruženjem škole itd.
7. Izjednačavanje plaća učitelja/nastavnika s plaćama ostalih zaposlenika istih kvalifikacija, a učiteljima/nastavnicima u udaljenim mjestima i u težim uvjetima rada osiguravanje dodatne stimulacije.
8. Osiguravanje suvremenih nastavnih sredstava i pomagala.
9. Motiviranje učitelja/nastavnika za uspostavljanje odnosa suradnje s lokalnom sredinom te posebno za kreativno sudjelovanje u promjenama u školi (nastavni planovi i programi, metode nastavnoga rada, organizacija nastave, ocjenjivanje napretka učenika itd.) i u obrazovnom sustavu.
10. Vođenje škola treba povjeriti stručnjacima (učiteljima/nastavnicima) koji imaju potrebne osobne, društvene i stručne kvalitete i koji su posebno osposobljeni za obavljanje poslova upravljanja školom.

1. KOMPARATIVNA ANALIZA

1.1. Stanje osposobljavanja strukovnih nastavnika u Republici Hrvatskoj

Na temelju projekta **Osposobljavanje strukovnih nastavnika i stručnih učitelja**, koji je pripremljen u okviru EU CARDS 2001., obavljena su istraživanja stanja osposobljavanja strukovnih nastavnika u Republici Hrvatskoj. Istraživanje je obuhvatilo nekoliko bitnih indikatora stanja. Ovdje su predstavljeni rezultati istraživanja po indikatorima.

1.1.1. Propisi o strukovnim nastavnicima

Dugi niz godina u Hrvatskoj se sva pitanja o strukovnim nastavnicima reguliraju u "paketu" sa svim ostalim srednjoškolskim nastavnicima. Na taj se način negiraju specifičnosti strukovnih nastavnika i često izvode zaključci koji se negativno odražavaju na kvalitetu, položaj i motivaciju strukovnih nastavnika.

Posebne poteškoće u svezi s temeljnim pedagoškim osposobljavanjem strukovnih nastavnika izvire iz podjele nadležnosti između Ministarstva prosvjete i športa i Ministarstva znanosti i tehnologije. Ministarstvo prosvjete i športa nadležno je, uvjetno rečeno, za tržište rada odgojitelja predškolske djece, učitelja osnovne škole i nastavnika srednjih škola, a Ministarstvo znanosti i tehnologije je nadležno za obrazovanje svih učitelja i nastavnika s visokom i višom naobrazbom. Prema toj podjeli nadležnosti Ministarstvo znanosti i tehnologije trebao bi skrbiti i o problematici temeljnoga pedagoškog osposobljavanja strukovnih nastavnika koji se biraju iz reda stručnjaka sa završenim nenastavničkim studijem i stečenom visokom i višom naobrazbom, a Ministarstvo prosvjete i športa trebalo bi skrbiti o problematici temeljnog pedagoškog osposobljavanja stručnjaka sa srednjom strukovnom naobrazbom, koji u srednjim strukovnim školama obavljaju poslove suradnika u praktičnoj nastavi.

Međutim, ta je podjela nadležnosti zapravo ostavila strukovne nastavnike u *prostoru između*, te s mnoštvom neriješenih pojedinosti kao što su: standardizacija nastavnih planova i nastavnih programa za stjecanja prve nastavničke licence, kriteriji izbora visokoškolskih ustanova za izvođenje temeljnog pedagoškog osposobljavanja, mogućnosti daljnjeg (specijalističkog i znanstvenog) obrazovanja te mnogim drugima. Budući da je u sustav srednjeg strukovnog obrazovanja uvedena mogućnost stjecanja obrtničkih zanimanja u dvojnog sustavu, Zakonom o obrtu utvrđena je obveza obrtnika koji žele primati naučnike na praktično naučovanje: polaganje majstorskoga ispita koji obuhvaća i osposobljenost za podučavanje naučnika.

1.1.2. Obilježja postojećih strukovnih nastavnika

Prema odredbama postojećeg Zakona o srednjem školstvu u srednjim strukovnim školama rade *tri skupine (vrste) nastavnika*: nastavnici općeobrazovnih nastavnih predmeta, nastavnici strukovnih nastavnih predmeta i stručni suradnici (pedagog, psiholog, defektolog, knjižničar).

Budući da je u ovome dokumentu predmet promatranja perspektiva osposobljavanja strukovnih nastavnika, u daljnjem ćemo razmatranju pozornost usmjeriti samo na njih.

Prema odredbama Zakona o srednjem školstvu skupinu strukovnih nastavnika čine *nastavnici strukovno-teoretskih nastavnih predmeta* (sa i bez laboratorijskih vježbi) i *nastavnici praktične nastave*.

U postojećem sustavu srednjeg strukovnog obrazovanja Republike Hrvatske rade strukovni nastavnici različitih obilježja. Tako, na primjer, među njima ima onih:

a) koji izvode strukovnu nastavu u srednjim strukovnim školama :

- za **tehničko obrazovanje** (obrazovanje za područja rada i zanimanja kojima je *tehnika* osnovno obilježje). Ovoj skupini pripadaju nastavnici arhitekture i urbanizma, brodogradnje, elektrotehnike, geodezije, građevinarstva, grafičke tehnologije, kemijskog inženjerstva, metalurgije, računarstva, rudarstva, nafte i geološkog inženjerstva, strojarstva, tehnologije prometa i transporta, tekstilne tehnologije, zrakoplovne, raketne i svemirske tehnike te drugih tehnika,
- za **stručno obrazovanje** (obrazovanje za sva ostala, netehnička područja rada i zanimanja). Ovoj skupini pripadaju nastavnici biomedicine i zdravstva (sestrinstvo, zubarstvo, veterina,...), biotehnike (agronomija, šumarstvo, biotehnologija,...) i društvenih znanosti (ekonomija, pravo,...);

b) koji su, na temelju završene razine strukovnog obrazovanja klasificirani u tri obrazovne razine:

- sa **završenim sveučilišnim strukovnim obrazovanjem** (VSS),
- sa **završenim višim strukovnim obrazovanjem** (VŠS),
- sa **završenim srednjim strukovnim obrazovanjem** (SSS);

c) koji, na temelju Zakona o srednjem školstvu, mogu:

- izvoditi **strukovno-teoretsku nastavu** (oni sa završenim odgovarajućim sveučilišnim strukovnim obrazovanjem, odnosno s VSS, kao i oni sa završenim odgovarajućim višim (VŠS) i/ili srednjim strukovnim obrazovanjem (SSS) ako ne postoje stručnjaci sa završenim sveučilišnim obrazovanjem);
- izvoditi **praktičnu nastavu i vježbe** (oni sa završenim odgovarajućim visokim i/ili višim strukovnim obrazovanjem, kao i oni sa završenim odgovarajućim srednjim obrazovanjem ako ne postoje stručnjaci sa završenim visokim ili višim strukovnim obrazovanjem);
- pomagati u **pripremi i izvođenju praktične nastave i vježbi** (oni sa završenim odgovarajućim srednjim strukovnim obrazovanjem);

d) koji, na temelju Zakona o srednjem školstvu, obavljaju nastavničke poslove:

- s **redovitim učenicima srednjih strukovnih škola** (četverogodišnjih i trogodošnjih),
- s **darovitim učenicima**,

- s učenicima srednjih strukovnih škola koji imaju poteškoće u razvoju,
- s odraslim polaznicima koji se obrazuju na razini srednjeg strukovnog obrazovanja,
- u domovima za učenike srednjih škola,
- s osobama lišenim slobode;

e) koji su pedagošku osposobljenost strukovnog nastavnika stekli:

- **redovitim dodiplomskim studijem ili studijem uz rad na bivšoj Visokoj industrijsko-pedagoškoj školi, odnosno Pedagoškom fakultetu u Rijeci** (do 1978. godine). Ti studiji su bili stupnjeviti i omogućavali su kandidatima sa završenim odgovarajućim srednjim strukovnim školama i radnim iskustvom u struci stjecanje strukovne i pedagoške osposobljenosti na razini više (nastavnik praktične nastave) i visoke stručne spreme (profesor strukovno-teoretske nastave). Uz to su ti studiji omogućavali profesorima strukovno-teoretske nastave kao i diplomiranim inženjerima da putem dvogodišnjeg poslijediplomskog studija uz rad steknu znanstveni stupanj magistra, a poslije i doktora znanosti u području pedagogije;
- **dopunskim pedagoško-psihološkim i didaktičko-metodičkim obrazovanjem nakon završenog odgovarajućeg sveučilišnog ili visokog strukovnog ili srednjeg strukovnog obrazovanja,**
- **završavanjem pripravničkog staža u strukovnoj školi i polaganjem ispita pred školskim ispitnim povjerenstvom;**

f) koji su prije zapošljavanja u srednjim strukovnim školama stekli kraće ili duže radno iskustvo u matičnoj struci kao i onih koji takvog iskustva nemaju;

g) koji su se upisali na visoki stručni studij (više tehničke škole) nakon završene gimnazije, a tijekom dvogodišnjeg studija nisu imali praktičnu nastavu ni vježbe, pa su zbog toga, zapravo, nedovoljno strukovno osposobljeni za izvođenje praktične nastave;

h) koji su završili sveučilišno strukovno obrazovanje, ali bez onih obrazovnih sadržaja koje je donio suvremeni znanstveno-tehnički i tehnološki razvoj te su zbog toga u nemogućnosti ista prenositi učenicima koji se osposobljavaju za suvremena zanimanja;

i) koji su zaposleni u pravnim subjektima kao što su komore, stručne službe poduzeća itd.).

1.1.3. Broj strukovnih nastavnika

Prema podacima iz Izvješća Ministarstva prosvjete i športa - Zavoda za unapređivanje školstva (lipanj, 2000.) u hrvatskim srednjim strukovnim školama radi oko **6200 nastavnika strukovne nastave** (4000 profesora strukovno-teoretske nastave od kojih oko **370 nema potrebnu stručnu spremu**, oko 1800 stručnih učitelja i oko 400 suradnika ili asistenata u praktičnoj nastavi).

Prema podacima Hrvatske obrtničke komore na području Republike Hrvatske u dvojnomo sustavu osposobljavanja naučnika za zanimanja u obrtništvu uključeno je tisuću majstora iz licenciranih obrtničkih i drugih radionica.

Zbog zakonske nereguliranosti za sada se ne zna broj *instruktora* koji u poduzećima izvode praktičnu nastavu učenicima srednjih strukovnih škola i/ili primaju učenike srednjih strukovnih škola na ljetnu praksu.

1.1.4. Uvjeti za zapošljavanje strukovnih nastavnika

Prema članku 78. Zakona o srednjem školstvu (Narodne novine, 19/92.) i članku 57. Pravilnika o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkom obrazovanju nastavnika u srednjem školstvu (Narodne novine, 1/96.) kandidati za strukovne nastavnike moraju ispunjavati sljedeće uvjete:

- a) odgovarajući stupanj stručne spreme u odgovarajućem znanstvenom području (za VSS i VŠS), odnosno području rada (za SSS),
- b) pedagoško-psihološko i didaktičko-metodičko obrazovanje (ako kandidat ne ispunjava ovaj uvjet, dužan je u roku od godine dana od dana izbora steći to obrazovanje),
- c) uspješno završen pripravnički staž u trajanju od dvije godine od dana izbora ako su bez radnog iskustva u strukovnoj nastavi,
- d) u tijeku pripravničkog staža, a najranije nakon uspješno obavljenog pripravničkog staža u trajanju od godine dana od dana izbora, položiti stručni ispit (državni ispit)
- e) društvena podobnost (nekažnjavanje).

Dakle, postojeći propisi nisu regulirali:

- a) obvezu provjere osobnih sposobnosti strukovnih nastavnika*
- b) minimalno radno iskustvo u matičnoj struci*
- c) starosne granice budućih strukovnih nastavnika.*

1.1.5. Temeljna zvanja strukovnih nastavnika

Prema odredbama članka 78. Zakona o srednjem školstvu i Pravilnika o polaganju stručnog ispita učitelja i stručnih suradnika u osnovnom i srednjem školstvu (Narodne novine, 89/95.) strukovni nastavnici nakon položenog stručnog ispita stječu sljedeća temeljna nastavnička zvanja:

- a) **profesor one skupine nastavnih predmeta** koji pripadaju njegovoj matičnoj struci (npr. profesor strojarske skupine nastavnih predmeta),
- b) **stručni učitelj praktične nastave i vježbi** u matičnoj struci i zanimanju (npr. stručni učitelj praktične nastave i vježbi u strojarstvu - strojna obrada),

c) **suradnik u praktičnoj nastavi i vježbama** (asistent učitelja praktične nastave) u matičnoj struci i zanimanju (npr. suradnik u praktičnoj nastavi i vježbama u području strojarstva – ručna obrada).

1.1.6. Stjecanje pedagoško–psihološke i didaktičko–metodičke osposobljenosti

Strukovni nastavnici

Prema odredbi članka 57. Pravilnika o stručnoj spremi i pedagoško–psihološkom obrazovanju nastavnika u srednjem školstvu (Narodne novine, 1/96.), pedagoško–psihološko obrazovanje obuhvaća:

- opću pedagogiju,
- didaktiku,
- metodiku,
- psihologiju odgoja i obrazovanja, a donosi ga Ministarstvo prosvjete i športa.

Odredbama Zakona o srednjem školstvu i Pravilnika o stručnoj spremi i pedagoško–psihološkom obrazovanju nastavnika u srednjem školstvu nije načinjena sadržajna ni bilo kakva druga razlika između pedagoško–psihološkog i didaktičko–metodičkog obrazovanja profesora strukovno–teoretske nastave, stručnih učitelja praktične nastave i vježbi te suradnika u praktičnoj nastavi i vježbama.

Donošenjem Odluke o nastavnom planu i programu te organizaciji pedagoško–psihološkog i didaktičko–metodičkog obrazovanja učitelja u osnovnom školstvu i nastavnika u srednjem školstvu (Vjesnik Ministarstva prosvjete i športa, 2/97.) načinjena je razlika između nastavnog plana i programa pedagoško–psihološkog i didaktičko–metodičkog obrazovanja za profesore strukovno–teoretske nastave te profesore i stručne učitelje praktične nastave i vježbi i nastavnog plana i programa toga obrazovanja za suradnike u praktičnoj nastavi i vježbama. Prema toj Odluci nastavni plan za strukovne nastavnike s visokom i višom stručnom spremom obuhvaća:

1. Pedagogiju	· 30 nastavnih sati,
2. Psihologiju odgoja i obrazovanja	· 35 nastavnih sati,
3. Didaktiku	· 25 nastavnih sati,
4. Metodike srodnih strukovnih područja s metodičkim praktikumom	· 35 + 20 nastavnih sati.

Nastavni plan za suradnike u praktičnoj nastavi i vježbama obuhvaća:

1. Radnu pedagogiju	· 40 nastavnih sati
2. Metodiku praktične nastave	· 35 nastavnih sati.

Međutim, ti se nastavni planovi ne ostvaruju. Osobito se ne ostvaruje nastavni plan za suradnike u praktičnoj nastavi.

Pod pritiskom propisane strukture stručnog ispita za strukovne nastavnike visokoškolske ustanove za obrazovanje učitelja/nastavnika ostvaruju temeljno pedagoško-psihološko i didaktičko-metodičko osposobljavanje strukovnih nastavnika po nastavnom planu koji obuhvaća:

- opću pedagogiju,
- psihologiju odgoja i obrazovanja,
- didaktiku,
- metodike strukovne nastave.

Budući da nisu standardizirani ni sadržaji tih kolegija ni kadrovski uvjeti za izvođenje budućim strukovnim nastavnicima, stanje temeljnog pedagoško-psihološkog i didaktičko-metodičkog osposobljavanja strukovnih nastavnika nije zadovoljavajuće. Prema informacijama s kojima raspolaže Ministarstvo prosvjete i športa - Zavod za unapređivanje školstva, strukovni nastavnici mogu stjecati pedagoško-psihološku i didaktičko-metodičku osposobljenost na visokim učiteljskim učilištima u Čakovcu, Osijeku, Puli, Rijeci, Splitu, Zadru i Zagrebu. Uskoro će se u te aktivnosti uključiti i Visoka učiteljska škola u Petrinji.

Nakon položenih ispita iz navedenih kolegija strukovni nastavnici stječu **prvu licenciju za izvođenje nastave.**

Ustrojstvo temeljnog pedagoškog osposobljavanja strukovnih nastavnika

U Republici Hrvatskoj se temeljno pedagoško osposobljavanje strukovnih nastavnika ostvaruje, u pravilu, po modelu *studija uz rad*. Taj model podrazumijeva pedagoško osposobljavanje osoba koje su stekle odgovarajuću visoku, višu ili srednju nenastavničku naobrazbu i koje su, u skladu sa Zakonom o srednjem školstvu, u srednjim strukovnim školama primljene u radni odnos na određeno vrijeme (pripravništvo na dvije godine od dana izbora u srednjoj školi).

Pedagoško-psihološko i didaktičko-metodičko osposobljavanje majstora u licenciranim obrtničkim radionicama

U Republici Hrvatskoj je 1993. godine donešen Zakon o obrtu (Narodne novine, 77/93.). Tim je zakonom otvorena mogućnost uvođenja dvojnog sustava obrazovanja za zanimanja u obrtništvu, koji je dio sustava srednjeg strukovnog obrazovanja. Budući da se praktična nastava (praktični dio naukovanja) izvodi u licenciranim obrtničkim i drugim radionicama, a da radionica ne može dobiti licenciju bez zaposlenog majstora s položenim majstorskim ispitom, 50. i 51. člankom Zakona o obrtu utvrđeno je da majstorski ispit može polagati osoba s položenim pomoćničkim ispitom koja ima najmanje tri godine radnog iskustva u obrtu za koji želi polagati majstorski ispit te osnovna znanja potrebna za poduku naučnika.

Programom o polaganju majstorskog ispita (Narodne novine, 102/95.) utvrđena su znanja i vještine o podučavanju naučnika koje majstor mora pokazati (vidi točku V. Programa o polaganju majstorskog ispita za zanimanje Majstor fotograf).

Prema navedenim propisima majstor nema obvezu stručnog i pedagoškog usavršavanja niti mogućnost napredovanja u majstorskom zvanju.

Pedagoško–psihološko i didaktičko–metodičko osposobljavanje instruktora u poduzećima

Za sada nije regulirana obveza stjecanja pedagoške osposobljenosti onih osoba koje u poduzećima i drugim pravnim osobama primaju učenike na praktičnu nastavu i ljetnu praksu.

1.1.7. Pripravništvo strukovnih nastavnika

Prema članku 80. Zakona o srednjem školstvu strukovni nastavanik bez prve licencije ima obvezu stjecati nastavnička radna iskustva tijekom pripravničkog staža koji traje dvije godine od dana izbora.

Program pripravničkog staža utvrđuje nastavničko vijeće škole na prijedlog komisije za stažiranje. Sadržaj rada školske komisije propisan je Poslovníkom o radu komisije za stažiranje i komisije za polaganje stručnog ispita (Glasnik Ministarstva prosvjete i športa, 5/96.).

Specifičnost pripravništva strukovnih nastavnika proizlazi iz njihovih triju istodobnih obveza: obveze neposrednog rada s učenicima (izvođenja nastave učenicima), obveze ostvarivanja programa pripravničkog staža i obveze stjecanja pedagoško–psihološkog i didaktičko–metodičkog obrazovanja kao i iz česte nemogućnosti srednjih strukovnih škola da pripravnicima osiguraju strukovno i metodički osposobljene mentore.

1.1.8. Stručni ispiti

Uvjeti i način polaganja stručnog ispita regulirani su člankom 80. Zakona o srednjem školstvu i Pravilnikom o polaganju stručnog ispita učitelja i stručnih suradnika u osnovnom i srednjem školstvu (Narodne novine, 89/95.).

Struktura je stručnog ispita jednaka za sve strukovne nastavnike bez obzira na njihove obrazovne razine. Međutim, sadržajna struktura i razina zahtjeva prema pristupnicima uvjetovana je njihovim obrazovnim razinama i poslovima koje mogu obavljati u strukovnoj nastavi. Tako, na primjer, suradnici u praktičnoj nastavi i vježbama nemaju obvezu dokazivati svoju osposobljenost za samostalno izvođenje praktične nastave i vježbi, već osposobljenost za obavljanje suradničkih (asistentskih poslova i zadaća).

Stručne ispite strukovnih nastavnike organiziraju Ministarstvo prosvjete i športa i one srednje strukovne škole u kojima se ispiti polažu, neposredno ih provode ispitna povjerenstva sastavljena od pet članova koje imenuje ministar prosvjete i športa.

Za sada nisu standardizirani programi stručnih ispita za profesore strukovno–teoretske nastave, za stručne učitelje praktične nastave i za suradnike u strukovnoj nastavi.

Nakon položenog stručnog ispita strukovni nastavnici stječu **drugu licenciju**, odnosno pravo na samostalan neposredni rad s učenicima, obavljanje razredničkih dužnosti (osim suradnika u praktičnoj nastavi i vježbama) i napredovanje u nastavnička zvanja i na nastavničke položaje, ali i obvezu stalnog strukovnog i pedagoškog usavršavanja.

1.1.9. Financiranje

Financiranje temeljnog pedagoško-psihološkog i didaktičko-metodičkog obrazovanja

Prema rezultatima anketnog istraživanja na uzorku strukovnih nastavnika (anketno je istraživanje obavljeno početkom 1996. godine) koji su završili dopunsko pedagoško-psihološko i didaktičko-metodičko obrazovanje u Osijeku, Puli, Rijeci, Splitu, Zadru i Zagrebu troškove njihova obrazovanja, odnosno troškove nastave i ispita snosili su:

- srednja strukovna škola u kojoj je zaposlen strukovni nastavnik 57,6 %
- sam strukovni nastavnik 42,4 %.

Kad se uzme u obzir da strukovni nastavnici, u pravilu, iz svojih prihoda kupuju potrebnu literaturu i snose putne troškove od mjesta stanovanja do mjesta izvođenja dopunskog pedagoško-psihološkog i didaktičko-metodičkog obrazovanja, onda je njihovo sudjelovanje u ukupnim troškovima znatno veće od 42,4 %.

Nakon donošenja Odluke o nastavnom planu i programu te organizaciji pedagoško-psihološkog obrazovanja učitelja u osnovnom školstvu i nastavnika u srednjem školstvu, uz postojeće se izvore u nekim sredinama pojavljuju i područne službe Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Međutim, do danas nije utvrđena relativna vrijednost sudjelovanja Zavoda u ukupnim godišnjim troškovima toga obrazovanja.

Financiranje stručnog ispita

Prema Pravilniku o polaganju stručnog ispita učitelja i stručnih suradnika u osnovnom i srednjem školstvu troškove stručnog ispita u cijelosti snosi Ministarstvo prosvjete i športa. Strukovni nastavnici sudjeluju u troškovima toga ispita samo u slučaju ponavljanja cijeloga ili dijela istoga.

1.1.10. Stanje poslije stručnog ispita

Strukovno i pedagoško usavršavanje strukovnih nastavnika

U 84. članku Zakona o srednjem školstvu je utvrđeno:

- a) pravo i dužnost nastavnika na stručno i pedagoško usavršavanje
- b) program i organizaciju obrazovnih oblika usavršavanja propisuje ministar prosvjete.

U proteklim je godinama temeljni nositelj strukovnog i pedagoškog usavršavanja bilo Ministarstvo prosvjete i športa - Zavod za unapređivanje školstva.

Na temelju ostvarene analize kataloga stručnih skupova za 2000. i 2001. godinu, u kojima su planirani i stručni skupovi za usavršavanje strukovnih nastavnika, može se zaključiti:

1. da su teme planiranih stručnih skupova za strukovne nastavnike rezultat promišljanja postojećih i najčešće strukovno neosposobljenih savjetnika Ministarstva prosvjete i športa - Zavoda za unapređivanje školstva, a ne rezultat ispitanih potreba strukovnih nastavnika koje su posljedica znanstveno-tehničkog i tehnološkog razvoja, zahtjeva nastavnih predmeta koje trebaju izvoditi učenicima i obilježja učenika kojima se nastava izvodi. To je stanje vidljivo i po tome što su u istoj godini i za istu vrstu strukovnih nastavnika ponuđene potpuno različite i neusklađene teme na područjima pojedinih područnih jedinica Ministarstva prosvjete i športa - Zavoda za unapređivanje školstva,
2. da teme ne nude istodobno strukovno i metodičko usavršavanje,
3. da je većina tema namijenjena profesorima strukovne nastave, a tek poneka stručnim učiteljima praktične nastave i vježbi, a ni jedna suradnicima u praktičnoj nastavi i vježbama,
4. da se u proteklih tri do pet godina nevladine udruge i izvanškolske institucije (poduzeća i dr.) pokušavaju aktivnije uključiti u procese strukovnog i pedagoškog usavršavanja strukovnih nastavnika.

Praćenje i ocjenjivanje učinaka strukovnih nastavnika

Polazeći od informacija kojima raspolaže Ministarstvo prosvjete i športa - Zavod za unapređivanje školstva, u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu nije osmišljeno ni pravno regulirano sustavno interno (unutarne) praćenje i ocjenjivanje učinaka strukovnih nastavnika. Još je manje osmišljeno i regulirano eksterno (vanjsko) praćenje i ocjenjivanje učinaka njihova rada.

U takvim se okolnostima ocjene učinaka strukovnih nastavnika kao i prijedlozi za njihovo unapređivanje u nastavnička zvanja i na nastavničke položaje izvode iz subjektivnih samoocjena nastavnika i/ili iz subjektivnih ocjena stručnih suradnika i ravnatelja škole. U posljednjih godinu dana ta se praksa pokušava zamijeniti sustavnijim praćenjem i ocjenjivanjem učinaka strukovnih nastavnika od strane stručnih suradnika i ravnatelja strukovnih škola kao i od strane savjetnika Ministarstva prosvjete i športa - Zavoda za unapređivanje školstva.

Napredovanje strukovnih nastavnika

Prema članu 83. Zakona o srednjem školstvu rad se strukovnih nastavnika ocjenjuje. Na temelju ocjena o uspješnosti rada strukovni nastavnici mogu napredovati u nastavnička zvanja i na nastavničke položaje.

Napredovanje u nastavnička zvanja

Prema Pravilniku o napredovanju učitelja i nastavnika u osnovnom i srednjem školstvu (Glasnik Ministarstva prosvjete i športa, 14/95.), strukovni nastavnici mogu napredovati

u nastavnička zvanja:

- profesori u zvanja nastavnik-mentor i nastavnik-savjetnik,
- stručni učitelji u zvanja stručni učitelj-mentor i stručni učitelj-savjetnik.

Suradnici u praktičnoj nastavi i vježbama nemaju mogućnost napredovanja!?

Međutim, za sada nisu utvrđeni jasni kriteriji izbora strukovnih nastavnika u nastavnička zvanja. Uz to nije osmišljena ni njihova priprema za obnašanje nastavničkih zvanja kao ni njihovo usavršavanje u tim zvanjima.

Napredovanje na nastavničke položaje

Za sada je izvjesno da prema članku 47. Zakona o srednjem školstvu nastavnik strukovne nastave koji ima visoku stručnu spremu i koji ispunjava uvjete za strukovnog nastavnika može napredovati na položaj ravnatelja škole.

Međutim, nisu utvrđeni kriteriji izbora kandidata za položaj ravnatelja srednje strukovne škole, a ne postoji ni odgovarajuća priprema strukovnih nastavnika za položaj ravnatelja škole kao ni njihovo usavršavanje na položaju ravnatelja škole.

Osobito je nereguliran izbor i osposobljavanje strukovnih nastavnika na položaj savjetnika u Ministarstvu prosvjete i športa i u Zavodu za unapređivanje školstva.

Specijalistički i znanstveni razvoj strukovnih nastavnika

Zbog neostvarenih promjena u visokom obrazovanju Hrvatske kao i zbog nesuglasica u akademskoj zajednici oko mogućnosti specijalističkog i znanstvenog obrazovanja učitelja i nastavnika uopće, pa i strukovnih nastavnika, stručni učitelji i suradnici u praktičnoj nastavi i vježbama nemaju mogućnost doškoloavanja na višim obrazovnim razinama, a profesori strukovnih područja nemaju mogućnost doškoloavanja na razini specijalističkog i znanstvenog obrazovanja u području radne pedagogije, planiranja i programiranja strukovnog obrazovanja, metodika strukovne nastave itd.

Za sada su profesorima strukovnih nastavnih predmeta teoretski otvorene mogućnosti specijalističkog i znanstvenog obrazovanja samo u njihovim matičnim strukama (u okviru njihove strukovne osposobljenosti).

Društveni položaj i motiviranost strukovnih nastavnika

Visina plaća strukovnih nastavnika u odnosu na visine plaća zaposlenika istih kvalifikacija u gospodarstvu nije zadovoljavajuća jer plaće strukovnih nastavnika zaostaju oko 10%.

Strukovni nastavnici nisu organizirani kao profesija.

Tek unazad godinu dana pokrenute su inicijative o njihovom udruživanju u nevladine i neprofitne udruge.

1.2. Preporuke međunarodnih organizacija

Zbog toga što međunarodne organizacije promatraju osposobljavanje strukovnih nastavnika u kontekstu globalnih promjena, ovdje ćemo istaknuti njihova opažanja i preporuke.

1.2.1. CMOPE (Svjetska konferencija organizacija nastavnčkih profesija) smatra da *"Nastavnici tehničkog i profesionalnog obrazovanja moraju imati:*

- a) kvalitetnu naobrazbu već od početnih uvjeta za stjecanje naobrazbe koji moraju biti precizno definirani,*
- b) osigurano obrazovanje tijekom službe, osigurano usavršavanje i mogućnost za praktični rad u radnoj okolini".*

Nadalje CMOPE smatra da *"Osobe koje su u poduzećima zadužene za prihvaćanje učenika na praksu moraju imati mogućnost stjecanja pedagoške naobrazbe za rad s učenicima".*

1.2.2. ILO (Međunarodna organizacija rada) smatra da *"osobe koje izvode programe osposobljavanja moraju imati sveobuhvatno teoretsko i praktično znanje, radno iskustvo, pedagoško-psihološka znanja i sposobnosti prenošenja znanja i radnih vještina poučavanima i moraju biti uključeni u permanentno strukovno i pedagoško-psihološko usavršavanje".* Program temeljnog pedagoško-psihološkog obrazovanja budućih izvođača programa pozivnog osposobljavanja treba obuhvaćati *znanja iz fiziologije, psihologije rada, sociologije rada i metoda vođenja procesa poučavanja.*

1.2.3. UNESCO (Organizacija Ujedinjenih naroda za odgoj, znanost i kulturu) u Konvenciji o tehničkom i stručnom obrazovanju utvrđuje:

- "1. Zemlje ugovornice suglasne su da sve osobe koje izvode nastavu na polju tehničkog i stručnog obrazovanja, bez razlike imaju li puno ili skraćeno radno vrijeme, trebaju imati primjereno teoretsko i praktično znanje na polju svoga stručnog područja, kao i prikladne nastavne sposobnosti koje odgovaraju vrsti i stupnju tečajeva koje trebaju izvoditi;*
- 2. Osobama koje izvode nastavu iz tehničkog i stručnog obrazovanja treba pružiti mogućnost unapređivanja njihove tehničke informiranosti, njihovih znanja i sposobnosti kroz specijalne tečajeve, periodično praktično podučavanje u poduzećima ili kroz bilo koji drugi organizirani oblik aktivnosti koji je povezan sa svijetom rada. Isto tako im treba pružiti priliku da se informiraju i poduče o inovacijama u obrazovnom procesu koje bi mogli primijeniti u svojoj struci, kao i da sudjeluju u odgovarajućim istraživačkim projektima".*

U dokumentu *"Revidirane preporuke o tehničkoj i profesionalnoj izobrazbi"* (2000.) UNESCO preporučuje državama članicama **da izgrađuju sustave cjeloživotnog obrazovanja** u kojima će tehničko i profesionalno obrazovanje biti njihov sastavni dio,

koji će omogućavati svima (muškarcima i ženama, mladeži i odraslima, osobama s prosječnim sposobnostima, darovitim osobama, osobama s poteškoćama u razvoju, osobama s margina društva) da stječu temeljno tehničko i profesionalno obrazovanje (prvo zanimanje) i da se doživotno prilagođavaju promjenama u svijetu rada te da u svim svojim segmentima rade i po kurikulumskim pravilima.

Da bi se u takvom sustavu osigurala visoka kvaliteta tehničke i profesionalne izobrazbe:

1. **prioritet valja dati zapošljavanju i pripravi primjerenog broja kvalificiranih i osposobljenih nastavnika, instruktora, administrativnog osoblja i rukovodećeg osoblja**, te im osigurati primjereno usavršavanje, opremu i ostale mogućnosti za učinkovito obavljanje rada;

2. **primanja i uvjeti rada koji se nude nastavnom osblju moraju biti usporedivi ili bolji od onih koje imaju osobe jednakih kvalifikacija i iskustava u drugim područjima;**

3. **svi nastavnici u sustavu tehničke i profesionalne izobrazbe, uključivši instruktore koji obavljaju samo praktični dio nastave, moraju se tretirati kao sastavni dio nastavničke profesije** i kao takvima treba im priznati status jednak statusu njihovih kolega u sustavu opće izobrazbe;

4. nastavnici uključeni u sustav tehničke i profesionalne izobrazbe, **bez obzira sudjeluju li u redovitim ili izvanrednim programima izobrazbe, moraju posjedovati osobne, etičke, stručne i nastavne kvalitete bitne za obavljanje svoga rada, te moraju proći temeljitu početnu pripravu** koja će im omogućiti da funkcioniraju i da se prilagode znanstvenom, tehnološkom i društvenom okruženju koje se neprestano mijenja;

5. nastavnici tehničke i profesionalne izobrazbe **za određeno područje moraju biti kvalificirani za to područje izobrazbe:**

a) ako poslovi za koje pripremaju svoje učenike prvenstveno zahtijevaju praktično znanje i vještinu, nastavnici i sami moraju imati dostatno radno iskustvo i znanje u tim poslovima,

b) ako svoje učenike pripremaju za tehničke poslove ili za srednje rukovodeće položaje, nastavnici moraju raspolagati primjerenim znanjima, po mogućnosti stečenim na osnovi praktičnog iskustva koje je nužno za rad na tim položajima,

c) ako profesionalno područje za koje se učenici pripremaju zahtijeva istraživački rad i teoretske analize, npr. u području strojarstva, nastavnici moraju poznavati metode istraživanja;

6) nastavnici tehničkog i profesionalnog obrazovanja kao trajne izobrazbe moraju **uz posebnu pripravu za podučavanje odraslih** poznavati i radnu okolinu svojih učenika i biti sposobni održavati nastavu na daljinu te ju prilagođavati osobnim mogućnostima polaznika;

7) kvalificirane stručnjake, zaposlene u odgovarajućim sektorima izvan obrazovnog sustava, valja također pozivati da sudjeluju u održavanju nastave u školama, kako bi se svijet rada djelotvornije povezao s učionicama;

8) *osposobljavanje za održavanje nastave iz tehničke i profesionalne izobrazbe mora se odvijati na višem ili visokom učilištu*, što znači da potencijalni nastavnik najprije mora završiti gimnaziju ili drugu ekvivalentnu srednju školu. Sve vrste programa za takvo osposobljavanje moraju se uobličiti tako da se vodi računa o sljedećim ciljevima:

- a) da se održe standardi izobrazbe i profesionalne pripreme kakve nalaže nastavnička profesija i da se doprinese daljem podizanju tih standarda,
- b) da se u budućeg nastavnika razvije sposobnost podučavanja i teoretskih i praktičnih vidova područja za koje se osposobljava, s posebnim naglaskom na upotrebu informacijske i komunikacijske tehnologije gdje god je to moguće,
- c) da se u budućeg nastavnika razvije potreba da stalno bude u tijeku suvremenih trendova u svom nastavnom području kao i s mogućnostima zapošljavanja u tom području,
- d) da se u budućeg nastavnika razvije i sposobnost vođenja učenika s posebnim potrebama,
- e) da se budući nastavnici, uz određeno dodatno usavršavanje, mogu osposobiti i za držanje nastave drugim polaznicima koji pohađaju slične programe;

9) profesionalna priprema nastavnika za rad u sustavu tehničke i profesionalne izobrazbe treba obuhvatiti sljedeće elemente u pogledu programa *za prvu pripravu kao i za daljnje usavršavanje nastavnika*:

- a) teoriju obrazovanja općenito, kao i onu koja se posebno odnosi na tehničku i profesionalnu izobrazbu,
- b) obrazovnu psihologiju i sociologiju koje se posebno odnose na skupinu ili skupine kojima će budući nastavnik držati nastavu,
- c) metodiku nastave, posebne pedagoške metode, primjerene predmetu/ području za koje se budući nastavnik priprema uključivši metode provjere znanja i rada učenika,
- d) usavršavanje metodama izbora i upotrebe suvremenih nastavnih tehnika i pomagala, uključivši informacijsku/komunikacijsku tehnologiju,
- e) usavršavanje sposobnosti stvaranja primjerenog nastavnog materijala uključivši nastavne materijale zasnovane na modularnoj i računalnoj tehnologiji kad postoji nedostatak materijala nužnog za tehničku i profesionalnu izobrazbu,
- f) razdoblje stjecanja praktičnog nastavnog iskustva pod nadzorom prije samostalnog preuzimanja nastave,
- g) upoznavanje s metodama edukacijske i profesionalne orijentacije, kao i s metodama administracije u obrazovnom sustavu,
- h) planiranje okružja za održavanje praktične nastave u razredima i

laboratorijima i vođenje/održavanje te infrastrukture,

i) stjecanje znanja o sigurnosnim aspektima s posebnim naglaskom na sposobnost podučavanja o sigurnosti na radu i sigurnoj radnoj praksi;

10) osoblje odgovorno za pripremu nastavnika za stručnu i profesionalnu izobrazbu mora i samo posjedovati visoki stupanj obrazovanja i kvalifikacija u svome području; 11) nastavno osoblje valja ohrabrivati da nastavi dograđivati svoje obrazovanje za koje god se područje specijaliziralo. Stoga mu za to treba osigurati nužna sredstva. Ta kontinuirana izobrazba, čiju realizaciju valja osigurati u širokoj lepezi obrazovnih institucija, mora obuhvaćati:

a) neprekidne provjere i dograđivanje znanja, vještina i osposobljenosti,

b) neprekidno osvježavanje profesionalnih vještina i znanja,

c) povremeni praktični rad u odgovarajućem poslovnom području;

12) pri razmatranju pitanja napredovanja, promjene položaja itd., moraju se uzeti u obzir i dosezi i postignuća nastavnika u kontinuiranoj izobrazbi i usavršavanju, kao i odgovarajuće stečeno radno iskustvo;

13) *čelnici ustanova za tehničku i profesionalnu izobrazbu* moraju znatan dio svog vremena posvetiti obrazovnim i znanstvenim aspektima svoga rada. Ustanove za tehničku i profesionalnu izobrazbu moraju raspolagati dovoljnim brojem zaposlenika za obavljanje sljedećih poslova:

a) savjetovanje i profesionalnu orijentaciju svojih polaznika,

b) pripremu, nadzor i koordinaciju cjelokupnog praktičnog i eksperimentalnog rada,

c) održavanje instrumenata, aparata i pribora u učionicama i laboratorijima.

Rezultati komparativnog istraživanja u državama članicama **Europske unije**, do kojih je došla B. Marentič-Požarnik, upućuju na zaključak:

1. da se u većini država pedagoško osposobljavanje budućih nastavnika ostvaruje po sukcesivnom modelu, odnosno nakon završenog strukovnog studija (nakon stečene strukovene osposobljenosti),

2. da nastavni planovi pedagoškog osposobljavanja budućih nastavnika obuhvaćaju četiri obrazovna područja:

a) PEDAGOŠKO, koje obuhvaća:

- nastavne metode

- obrazovne znanosti, koje obuhvaćaju psihologiju obrazovanja (teorija učenja, navike, motivacija, interesi i drugo) i sociologiju obrazovanja (sociološke teorije, škola kao socijalna organizacija, dinamična skupina i drugo),

- teoriju obrazovanja, koja obuhvaća filozofiju obrazovanja i povijest obrazovnih ideja,

- b) INFORMACIJSKU TEHNOLOGIJU
- c) IZDVAJANJE FINACIJSKIH SREDSTAVA ZA OBRAZOVANJE
- d) PLANIRANJE KURIKULA.

1.3. Zaključak

Nakon obavljene usporedbe stanja osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika u Republici Hrvatskoj s preporukama međunarodnih organizacija i sa stanjem u državama članicama Europske unije, očito je da je odgovor na postavljeno retoričko pitanje pozitivan.

Bez obzira na zaostatak stanja u odnosu na preporuke međunarodnih organizacija i stanje u državama članicama Europske unije, koje možemo uzeti za cilj promjena, možemo se nadati da ćemo na temelju vlastitih iskustava lakše projektirati i izvesti predstojeće promjene.

Ipak, na temelju ostvarene usporedbe, možemo zaključiti:

a) da u Republici Hrvatskoj postoje određena iskustva o temeljnom i daljnjem pedagoško-psihološkom i didaktičko-metodičkom osposobljavanju i usavršavanju strukovnih nastavnika, koja, nažalost, nisu usustavljena u cjeloživotno učenje i koja, kao takva, treba mijenjati;

b) da se promjene stanja mogu ostvariti na dva načina:

1. da se stanje uklopi u koncepciju i sustav cjeloživotnog učenja,
2. da se pristupi kreiranju suvremenog sustava temeljnog i daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika uz zanemarivanje stanja;

c) da se, zapravo, na oba načina stanje može unaprijediti, s tim da se prvim načinom može brže i jeftinije doći do zadovoljavajućih rješenja temeljnog i daljnjeg pedagoško-andragoškog, psihološko-sociološkog i didaktičko-metodičkog (u daljnjem tekstu pedagoškog) osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika;

d) da je za Republiku Hrvatsku racionalnije opredijeliti se za promjene (dogradnju) postojećeg stanja, i to zbog toga što se s tim promjenama može početi u relativno kratkom roku;

e) da predstojeće *promjene stanja temeljnog osposobljavanja* strukovnih nastavnika treba ići u pravcu:

- *integracije* do sada nepovezanog stažiranja u ustanovama za srednje strukovno obrazovanje i stjecanja pedagoško-psiholoških i didaktičko-metodičkih znanja i vještina na visokim nastavničkim učilištima. Rezultat integracije treba biti sadržajna, organizacijska i kadrovska povezanost nositelja temeljnog osposobljavanja strukovnih nastavnika: ustanova za srednje strukovno obrazovanje kao nositelja programa stažiranja, visokog/ih

nastavničkog/ih učilišta ovlaštenog/nih za izvođenje pedagoškog osposobljavanja i ovlaštene/nih ustanove/va za srednje strukovno obrazovanje kao metodičkih praktikuma visokih nastavničkih učilišta,

- **uvodenja u nastavni plan temeljnog pedagoškog osposobljavanja** onih nastavnih predmeta (kolegija) kojih do sada nije bilo, a bez kojih strukovni nastavnik ne može steći potpunu pedagošku osposobljenost. Ti nastavni predmeti jesu:

- zajednički nastavni predmeti (radna pedagogija, psihofiziologija rada, andragogija, sociologija odgoja i obrazovanja, informatika i komunikacijske tehnologije, izdvajanje financijskih sredstava za financiranje strukovnog obrazovanja i zaštita na radu),

- posebni nastavni predmeti (metodički praktikum),

- **povjeravanja procesa stažiranja** u ustanovi za srednje strukovno obrazovanje posebno osposobljenom strukovnom nastavniku-mentoru, s njegovim pravom da uključuje u realizaciju pojedinih dijelova programa stažiranja i ravnatelja i tajnika ustanove te stručne suradnike iz ustanove,

f) da predstojeće **promjene stanja daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika** treba biti usmjereno na stvaranje programskih, organizacijskih, financijskih i kadrovskih pretpostavki:

- za kvalitetno stažiranje u ustanovama za srednje strukovno obrazovanje (osposobljavanje strukovnih nastavnika-mentora u ustanovi),

- za kvalitetno upravljanje ustanovama za srednje strukovno obrazovanje (osposobljavanje ravnatelja),

- za kvalitetan rad ustanova za srednje strukovno obrazovanje kao vježbaonica visokih nastavničkih učilišta (osposobljavanja strukovnih nastavnika-mentora u vježbaonici),

- za kvalitetan rad izabranih visokih nastavničkih učilišta (izbor i osposobljavanje deficitarnih profesora za izvođenje nastave iz radne pedagogije, andragogije, sigurnosti na radu i metodika strukovne nastave),

g) da **istinsko i kvalitetno povezivanje ustanova za srednje strukovno obrazovanje s tržištem rada**, naročito s pojedinim tvrtkama (poduzećima i dr.), nije realno očekivati bez njihove kadrovske osposobljenosti, između ostaloga, za planiranje i programiranje obrazovnih potreba, za **prijem učenika na praktičnu nastavu i praksu**, za **prijam strukovnih nastavnika na praksu**, za **sudjelovanje stručnjaka iz proizvodnje (u svojstvu vanjskih suradnika) u strukovnoj nastavi**.

2. PROMJENE U TEMELJNOM OSPOSOBLJAVANJU STRUKOVNIH NASTAVNIKA

Polazeći od rezultata komparativne analize stanja u Republici Hrvatskoj i preporuka međunarodnih organizacija te od opredjeljenja za promjene (unapređivanje) postojećeg stanja, očito je da predstojeće promjene u temeljnom i daljnjem osposobljavanju strukovnih nastavnika trebaju obuhvatiti:

- promjenu propisa (zakonske promjene) o strukovnim nastavnicima,
- promjenu pojma "strukovni nastavnik",
- promjenu temeljnog osposobljavanja.

2.1. Promjena propisa o strukovnim nastavnicima

Temeljna pretpostavka svim promjenama u temeljnom i daljnjem osposobljavanju i usavršavanju strukovnih nastavnika leži u potrebi stvaranja zakonskih pretpostavki za objedinjavanje obveza i odgovornosti nadležnih ministarstava (Ministarstva prosvjete i športa, Ministarstva znanosti i tehnologije, Ministratsva gospodarstva i Ministarstva obrta, malog i srednjeg poduzetništva). To objedinjavanje mora rezultirati dovođenjem problematike temeljnog i daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika iz položaja *"između obveza i odgovornosti nadležnih ministarstava"* u *fokus* njihovih obveza i odgovornosti. Promjenom obveza i odgovornosti nadležnih ministarstva prema temeljnom i daljnjem osposobljavanju i usavršavanju strukovnih nastavnika stvorit će se povoljniji uvjeti za uređivanje svih ostalih pitanja kao što su: standardizacija nastavnih planova i programa za temeljno osposobljavanje, uvjeti za stjecanje prava na izvođenje standardiziranih nastavnih planova i programa za temeljno osposobljavanje itd.

2.2. Promjena pojma "strukovni nastavnik"

Polazeći od suvremene uloge strukovnih nastavnika, danas se u sintagmi *"strukovni nastavnik"* krije svaka osoba koja ima potrebne osobne, društvene, strukovne i pedagoško-andragoške, psihološko-sociološke i didaktičko-metodičke kvalitete, koja obnaša javnu službu s punim ili nepunim radnim vremenom u ustanovi za srednje strukovno obrazovanje (javnoj, crkvenoj, privatnoj), u licenciranoj obrtničkoj radionici ili u poduzeću, bez obzira je li to tehničko, stručno ili umjetničko obrazovanje, i kojoj su društvo i prosvjetne vlasti priznale da je osposobljena za ostvarivanje ciljeva i zadaća srednjeg strukovnog obrazovanja redovitih učenika, darovitih učenika, učenika s poteškoćama u razvoju i odraslih polaznika.

Pod tim pojmom danas se podrazumijeva osposobljena osoba koja samostalno i u suradnji s drugim nastavnicima strukovne nastave ostvaruje propisani okvirni nastavni program jednog ili više strukovnih nastavnih predmeta iz područja svoje strukovne

osposobljenosti, koja svojim odgojno-obrazovnim radom doprinosi pripremi učenika za samostalno i ekipno, sigurno, odgovorno, kvalitetno i učinkovito obavljanje poslova i zadaća u budućem području rada i zanimanju, koja priprema učenike za rad i život u uvjetima stalnih promjena i cjeloživotnog učenja, i koja je promaknuta u odgovarajuća nastavnička zvanja (mentor, savjetnik) i na odgovarajuće nastavničke položaje (voditelj obrazovnog programa u ustanovi za srednje strukovno obrazovanje, ravnatelj ustanove za srednje strukovno obrazovanje, savjetnik za srednje strukovno obrazovanje u ministarstvu, komori itd.).

2.3. Promjene u temeljnom osposobljavanju strukovnih nastavnika

U zaključcima prvoga poglavlja između ostaloga navedeno je da promjene stanja temeljnog osposobljavanja strukovnih nastavnika trebaju ići u pravcu:

- integracije svih nositelja temeljnog osposobljavanja,
- uvođenja u nastavni plan temeljnog pedagoškog osposobljavanja svih onih obrazovnih sadržaja (nastavnih predmeta) bez kojih strukovni nastavnici ne mogu steći potpunu pedagošku osposobljenost,
- povjeravanja procesa stažiranja u ustanovama za strukovno obrazovanje osposobljenim strukovnim nastavnicima-mentorima,
- povjeravanja rada strukovnih nastavnika u metodičkom praktikumu osposobljenim strukovnim nastavnicima-mentorima,
- osposobljavanja poduzeća i drugih pravnih subjekata, koji čine tržište rada, za kvalitetno povezivanje s ustanovama za srednje strukovno obrazovanje putem otvaranja svojih procesa rada učenicima i uključivanja svojih stručnjaka u procese strukovne nastave. Naročito se to treba odnositi na osposobljavanje stručnjaka za obavljanje poslova *instruktora*.

Posebna promjena odnosi se na promjene naziva zanimanja strukovnih nastavnika.

2.3.1. Načela promjena

Promjene temeljnog pedagoškog osposobljavanja strukovnih nastavnika zasnivat će se na sljedećim načelima:

- *načelo uvažavanja strukovne osposobljenosti* stečene tijekom studija na odgovarajućem visokom učilištu (fakultetu, visokoj i/ili višoj školi) i na odgovarajućoj srednjoj strukovnoj školi;
- *načelo obveznosti* stjecanja pedagoške osposobljenosti svih koji pripremaju i izvode strukovnu nastavu u ustanovama za srednje strukovno obrazovanje, bez obzira na mjesto izvođenja; koji tijekom pripravništva osposobljavaju strukovne nastavnike za samostalan i grupni nastavni rad; koji vode ustanove za srednje strukovno obrazovanje i/ili obrazovne programe u njima i koji pomažu strukovnim nastavnicima u obavljanju njihovih zadaća;

- *načelo prilagođenosti plana i programa osposobljavanja* obrazovnim razinama (VSS, VŠS i SSS), vrsti strukovne nastave koju će izvoditi učenicima (strukovno-teoretska i/ili praktična nastava) i sposobnostima učenika kojima će izvoditi strukovnu nastavu (učenici prosječnih sposobnosti, daroviti učenici, učenici s poteškoćama u razvoju, odrasli polaznici, osobe lišene slobode, invalidi Domovinskog rata i invalidi rada).

2.3.2. Poimanje temeljnog osposobljavanja strukovnih nastavnika

U ovome radu pod sintagmom *"temeljno osposobljavanje strukovnih nastavnika"* podrazumijevamo ciljem vođen, planiran, programiran i organiziran proces stjecanja pedagoške osposobljenosti osoba koje su stekle odgovarajuću strukovnu osposobljenost na odgovarajućem visokom učilištu i/ili u odgovarajućoj srednjoj strukovnoj školi, koje imaju odgovarajuće osobne i društvene sposobnosti, koje su u srednjim strukovnim školama izabrane za buduće nastavnike strukovne nastave i koje će tu osposobljenost stjecati u srednjoj strukovnoj školi (stažiranjem) i na odgovarajućem visokom nastavničkom učilištu (studiranjem odgovarajućih kolegija). Ta se sintagma odnosi i na osobe izabrane u poduzećima za obavljanje zadaća instruktora kao i na osobe koje su položile majstorski ispit.

U proces temeljnog pedagoškog osposobljavanja moći će se uključivati i stručnjaci odgovarajućih strukovnih osposobljenosti koji nisu u radnom odnosu u srednjim strukovnim školama, a imaju zakonsku obvezu steći takvu osposobljenost, nezaposlene osobe s odgovarajućom strukovnom osposobljenošću i redovni studenti završne godine studija na odgovarajućim visokim učilištima ako prethodno dokažu potrebnu osobnu i društvenu sposobnost.

2.3.3. Ciljne skupine

U procese temeljnog pedagoškog osposobljavanja uključivat će se prije svih oni stručnjaci koji imaju zakonsku obvezu steći takvu osposobljenost koji su izabrani u ustanovama za srednje strukovno obrazovanje te obavljaju zadaće instruktora u poduzećima.

Budući da se stručnjaci (kandidati za strukovne nastavnike) međusobno razlikuju po obrazovnim razinama, po područjima i poljima znanosti i/ili po područjima rada kojima pripadaju njihova zanimanja kao i po uzrastu i sposobnostima učenika/polaznika kojima će izvoditi strukovnu nastavu, oni će se u procesu stjecanja pedagoške osposobljenosti svrstati u sljedeće ciljne skupine:

1. kandidati za stjecanje zanimanja *"profesor strukovno-teoretske nastave"*. Ta ciljna skupina obuhvaćat će stručnjake sa završenim obrazovanjem na visokim učilištima (fakultetima i visokim školama). U procesu stjecanja pedagoško-andragoških, psihološko-socioloških i didaktičkih znanja ta se skupina neće dijeliti na podskupine. Međutim, u procesu stjecanja metodičke osposobljenosti ta će se ciljna skupina, ovisno o pripadnosti zanimanja područjima i poljima znanosti, dijeliti na sljedeće podskupine:

- podskupina za nastavnike u području tehničkih znanosti,
- podskupina za nastavnike u području biotehničkih znanosti,
- podskupina za nastavnike u području biomedicinskih znanosti,
- podskupina za nastavnike u području društvenih znanosti,
- podskupina za nastavnike u području humanističkih znanosti,
- podskupina za nastavnike u području prirodoslovnih znanosti;

2. kandidati za stjecanje zanimanja **"nastavnik praktične nastave"**. Ta ciljna skupina obuhvaćat će stručnjake sa završenim višim školama. U procesu stjecanja pedagoško-andragoških, psihološko-socioloških i didaktičko-metodičkih znanja ta se skupina neće dijeliti na podskupne. U procesu stjecanja metodičke prakse u metodičkom praktikumu ta će se skupina, ovisno o pripadnosti zanimanja područjima rada, djeliti u sljedeće podskupine:

- strojarstvo, brodogradnja, elektrotehnika i telekomunikacije,
- kemijska tehnologija i metalurgija,
- geologija, rudarstvo i nafta,
- ekonomija i trgovina,
- ugostiteljstvo, prehrana i turizam,
- poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo,
- veterina,
- tehnologija obrade drva,
- graditeljstvo, geodezija, graditeljski materijali i obrada stakla,
- promet (cestovni, pomorski, riječni, lučki, zračni i željeznički) i unutarnji transport,
- grafička tehnologija,
- tehnologija tekstila i tehnologija kože,
- zdravstvo i optika,
- osobne i ostale usluge,
- glazbena, likovna i plesna umjetnost,
- zaštita ljudi, imovine i okoliša,
- meteorologija.

3. kandidati za stjecanje zanimanja **"učitelj praktične nastave"**. Ta ciljna skupina obuhvaćat će stručnjake sa završenim srednjim strukovnim školama. U procesu stjecanja pedagoško-andragoških, psihološko-socioloških i didaktičko-metodičkih znanja ta se skupina neće dijeliti na podskupine, dok će se u proces stjecanja metodičkih vještina u metodičkom praktikumu dijeliti na podskupine, kao i kandidati za zanimanje nastavnika praktične nastave.

2.3.4. Cilj temeljnog osposobljavanja

Cilj je temeljnog osposobljavanja da se stručnjacima bez pedagoške osposobljenosti omogući njezino stjecanje na organiziran način i da se time, glede osposobljenosti za izvođenje nastave (*prve licencije za nastavni rad*), izjednače s onim nastavnicima koji su takvu osposobljenost stekli tijekom redovitoga studija. Time stiču uvjet za polaganje stručnog ispita (stjecanje *druge licencije za nastavni rad*).

2.3.5. Program temeljnog osposobljavanja

Program temeljnog osposobljavanja stručnjaka bez pedagoške osposobljenosti obuhvaća tri dijela:

- a) stjecanje pedagoške osposobljenosti (prve licencije) za nastavni rad na ovlaštenom visokom nastavničkom učilištu i u ovlaštenom metodičkom praktikumu (ustanovi za srednje strukovno obrazovanje),
- b) stažiranje u ustanovi za srednje strukovno obrazovanje,
- c) pripremu i polaganje stručnog ispita (druga licencija).

a) Program stjecanja temeljnih pedagoških znanja i vještina (prve licencije)

Da bi se ostvario cilj temeljnog osposobljavanja strukovnih nastavnika, ustanove za srednje strukovno obrazovanje trebaju odmah nakon izbora izabrane stručnjake prijaviti ovlaštenom visokom nastavničkom učilištu radi njihova uključivanja u proces pedagoškog osposobljavanja i stjecanja prve licencije. Ovlaštena visoka učiteljska učilišta će proces osposobljavanja organizirati za stručnjake s visokom i višom strukovnom naobrazbom po jednom modelu propisanog nastavnog plana, a za stručnjake sa srednjom strukovnom naobrazbom po drugom modelu nastavnog plana. Bilo bi veoma korisno, kako za same stručnjake, tako i za kvalitet njihova ukupnog temeljnog osposobljavanja, da se ovaj program realizira istodobno i u cijelosti s programom uvođenja. Naime, tada bi se dijelovi programa stažiranja (hospitiranje i izvođenje nastave) mogli realizirati i lakše i učinkovitije.

Model nastavnog plana za stručnjake s visokom i višom strukovnom naobrazbom:

A. ZAJEDNIČKI DIO*

1. Pedagogija	: 30 sati
2. Radna pedagogija	: 20 sati
3. Psihologija odgoja i obrazovanja (za rad s učenicima prosječnih sposobnosti, s darovitim učenicima, s učenicima s poteškoćama u razvoju i s odraslim polaznicima)	: 50 sati
4. Psihofiziologija rada	: 15 sati
5. Didaktika	: 30 sati

* Budući da u nekim područjima rada i za neka zanimanja (frizer, pediker, kozmetičar, fotograf i dr.) strukovno-teoretsku nastavu izvode osobe sa srednjom strukovnom naobrazbom (u biti suradnici u praktičnoj nastavi), postavlja se pitanje po kojem modelu nastavnog plana te osobe trebaju stjecati temeljnu pedagošku osposobljenost?

6. Andragogija	: 20 sati
7. Sociologija odgoja i obrazovanja	: 20 sati
8. Informatika i komunikacijska tehnologija	: 15 sati
9. Osnove metodologije programiranja strukovnih obrazovnih sadržaja	: 20 sati
10. Izdvajanje financijskih sredstava za financiranje strukovnog obrazovanja	: 10 sati
Ukupno:	: 230 sati

B. POSEBNI DIO

1. Metodike nastave

1.1. za stručnjake s visokom naobrazbom koji se osposobljavaju za izvođenje strukovno-teoretske nastave*

1.1.1. teoretski dio - po znanstvenim područjima 35 sati

- tehničko područje
- biomedicinsko područje
- biotehničko područje
- društveno područje
- humanističko područje
- prirodoslovno područje

1.1.2. hospitiranje u ustanovi za srednje strukovno obrazovanje**

1.1.3. metodički praktikum : 1 ogledno predavanje/kandidat : u x 2 sata/predavanje

1.2. za stručnjake s visokom i višom strukovnom naobrazbom, koji se osposobljavaju za izvođenje praktične nastave***

1.2.1. teoretski dio : 40 sati

1.2.2. metodički praktikum : 1 ogledna vježba/kandidatu x 3 sata/ : vježbi (u prosjeku)

1.2.3. hospitiranje u ustanovi za srednje strukovno obrazovanje**

* Teoretski sadržaji metodika strukovno-teoretske nastave kao i metodički praktikumi u strukovno-teoretskoj nastavi, osim što će se prilagođavati znanstvenim područjima, prilagođavat će se i sposobnostima i uzrastu učenika/polaznika, što će ovisiti o područjima odgojno-obrazovnog rada profesora strukovno-teoretske nastave i o njihovim interesima. To konkretno znači da će profesori strukovno-teoretske nastave koji će izvoditi nastavu darovitim učenicima ili učenicima s poteškoćama u razvoju ili odraslim polaznicima trebati usvojiti i specifična metodička znanja i vještine o nastavnom radu s učenicima/polaznicima takvih obilježja.

** Stručnjaci s radnim odnosom na određeno vrijeme u ustanovama za srednje strukovno obrazovanje hospitiranje će obavljati u okviru programa stažiranja u ustanovama u kojima su izabrani, a ostali stručnjaci (nezaposleni i redoviti studenti visokih nenastavnčkih učilišta) hospitiranje će obavljati u vježbaonicama (ustanovama za srednje strukovno obrazovanja koje su izabrane za vježbaonice visokih nastavnčkih učilišta) u trajanju od najmanje 60 nastavnih sati.

*** Višegodišnja iskustva stečena u izvođenju metodike praktične nastave upućuju na mogućnost izvođenje istih teoretskih sadržaja svim kandidatima bez obzira na razlike između njih po pripadnosti područjima rada i zanimanjima, s tim da se teorija drži na razini načela i, posebno, da se metodička načela logički primjenjuju u konkretnim područjima rada i zanimanjima.

Model nastavnog plana za stručnjake sa srednjom strukovnom naobrazbom:

A. ZAJEDNIČKI DIO

1. Osnove radne pedagogije	: 30 sati
2. Osnove psihofiziologije rada	: 30 sati
3. Osnove sociologije rada	: 20 sati
4. Osnove andragogije	: 20 sati
5. Zaštita na radu i zaštita okoliša	: 20 sati
Ukupno:	: 120 sati

B. POSEBNI DIO*

1. Metodika praktične nastave – teoretski dio	: 40 sati
2. Hospitiranje u ustanovi za srednje strukovno obrazovanje**	
3. Metodički praktikum	: 1 ogledna vježba/kandidatu : x 3 sata/vježbi (u prosjeku)

Za kvalitetno ostvarivanje navedenih modela nastavnih planova potrebni su sadržajno artikulirani **nastavni programi**.

Nastavni programi za tu namjenu izradit će se naknadno (u sljedećoj etapi ovoga projekta).

Promjene naziva zanimanja

Prema postojećim propisima strukovni nastavnici nemaju naziva zanimanja sve dok ne polože stručni ispit.

Budući da strukovni nastavnici s visokom strukovnom naobrazbom nakon položenih ispita iz pedagoško-psihološke i didaktičko-metodičke skupine nastavnih predmeta stječu prvu licencijsku, ne stječu nikakav naziv zanimanja, iako se tim činom, zapravo, izjednačavaju s nastavnicima koji po završetku redovitog studija na visokim nastavničkim učilištima stječu i prvu licencijsku i naziv zanimanja profesor. Valjalo bi te dvije skupine nastavnika izjednačiti na način da i strukovni nastavnici steknu naziv zanimanja profesor strukovno-teoretske ili praktične nastave u određenom području.

Time bi se otvorila mogućnost stjecanja odgovarajućih zanimanja i strukovnih nastavnika s višom i srednjom strukovnom naobrazbom. Naime, tada bi strukovni nastavnici s višom strukovnom naobrazbom mogli steći naziv zanimanja nastavnik

* Iskustva koja su stečena tijekom višegodišnjeg izvođenja metodike praktične nastave budućim stručnim suradnicima u praktičnoj nastavi srednjih strukovnih škola upućuju na zaključak o mogućnosti izvođenja istih teoretskih sadržaja svim kandidatima bez obzira na razlike između njih po pripadnosti područjima rada i zanimanjima. Takav pristup teoretskom aspektu metodike praktične nastave podrazumijeva interpretaciju na razini metodičkih načela i obvezu aplikacije tih načela na konkretna područja rada i zanimanja u metodičkom praktikumu.

** Stručnjaci s radnim odnosom na određeno vrijeme u ustanovama za srednje obrazovanje hospitiranje će obavljati u okviru programa stažiranja u ustanovama u kojima su izabrani, a ostali stručnjaci (nezaposleni) hospitiranje će obavljati u vježbaonicama (ustanovama za srednje strukovno obrazovanje koje su izabrane za vježbaonice visokih nastavničkih učilišta) u trajanju od najmanje 60 nastavnih sati.

praktične nastave, a strukovni nastavnici sa srednjom strukovnom naobrazbom naziv zanimanja učitelj praktične nastave.

b) Program stažiranja u ustanovi za srednje strukovno obrazovanje (hospitiranja)

Prijedlog je da program stažiranja traje 12 mjeseci od dana izbora odgovarajućeg stručnjaka u srednjoj strukovnoj školi i da se isti realizira u sljedećim dijelovima:

- program uvođenja u područje srednjeg strukovnog obrazovanja te u život i rad ustanove. Taj program obuhvaća upoznavanje pripravnika:
  - s Ustavom Republike Hrvatske, Zakonom o radu, Zakonom o zaštiti na radu, Zakonom i podzakonskim aktima o srednjem školstvu i s internim aktima ustanove za srednje strukovno obrazovanje,
  - s pravima i obvezama strukovnog nastavnika,
  - s djelatnošću i unutarnjim ustrojstvom ustanove,
  - s okvirnim nastavnim planom i okvirnim nastavnim programima po kojima će izvoditi nastavu učenicima,
  - s godišnjim planom i programom rada ustanove,
  - s pedagoškom dokumentacijom i evidencijama u ustanovi,
  - sa stručnim i upravnim tijelima ustanove,
  - s planiranjem, pripremanjem, izvođenjem i unutarnjom evaluacijom učinaka nastavnog rada.

Proces izvođenja toga programa vodi osposobljeni **mentor**, a u potrebnoj mjeri mentoru pomažu tajnik, ravnatelj i stručni suradnici ustanove. Program uvođenja traje dva mjeseca od dana izbora pripravnika u ustanovi.

- **program hospitiranja.** Taj se program ostvaruje u trajanju od četiri mjeseca od dana izbora. U prvome mjesecu ostvarivanja toga programa pripravnik prisustvuje nastavi koju izvodi osposobljeni **mentor**, ali bez neposrednog sudjelovanja u nastavi. U sljedeća tri mjeseca pripravnik priprema i izvodi nastavu pod nadzorom mentora do šest sati tjedno, i to u najviše dva nastavana predmeta.

- **program izvođenja nastave.** Taj se program sadržajno i vremenski nastavlja na program hospitiranja i traje osam mjeseci. U okviru toga programa obveza izvođenja nastave povećava se na deset sati tjedno. Pripravnik može dio nastavnih sati izvoditi i bez nadzora mentora.

c) Program pripremanja i polaganja stručnog ispita (druga licencija)

Nakon uspješno završenog programa temeljnog pedagoškog znanja i programa stažiranja, strukovni nastavnici mogu pristupiti polaganju stručnoga ispita u roku od 12 mjeseci (stjecanju druge licencije). Nakon položenog stručnog ispita strukovni nastavnici stječu pravo na odgovarajuća nastavnička zanimanja, samostalan

nastavnički rad te na prikupljanje referenci za napredovanje u nastavnička zvanja i na nastavničke položaje kao i za specijalističko i znanstveno obrazovanje.

Program stručnog ispita obuhvaća:

- izradu pisanog rada,
- izvedbu jedne methodske jedinice/vježbe učenicima pred ispitnim povjerenstvom,
- analizu izvedene methodske jedinice/vježbe,
- usmeni ispit iz metodike nastave, Ustava Republike Hrvatske, Zakona i podzakonskih akata o srednjem strukovnom obrazovanju, statutu i drugim općim aktima ustanova za srednje strukovno obrazovanje te o pedagoškoj dokumentaciji.

Nakon položenog stručnog ispita strukovni nastavnici potvrđuju svoja nastavnička zanimanja:

- profesor strukovno-teoretske nastave ako ima visoku strukovnu naobrazbu
- profesor praktične nastave ako ima visoku strukovnu naobrazbu
- stručni učitelj praktične nastave ako ima višu strukovnu naobrazbu
- suradnik u praktičnoj nastavi ako ima srednju strukovnu naobrazbu.

Nastavnici koji su stekli prvu licencu, a nisu prošli program stažiranja u ustanovi za srednje strukovno obrazovanje, dužni su proći program pripreme za stručni ispit u trajanju od dvanaest mjeseci od dana izbora pripravnika u ustanovi.

3. PROMJENE U DALJNJEM (STALNOM) STRUKOVNOM I PEDAGOŠKOM OSPOSABLJAVANJU I USAVRŠAVANJU STRUKOVNIH NASTAVNIKA

Promjene u stalnom daljnjem, odnosno u strukovnom i pedagoškom osposobljavanju i usavršavanju strukovnih nastavnika odnose se :

- na promjenu pristupa planiranju i programiranju daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika nakon stečene druge licenciije, odnosno u njihovim temeljnim nastavničkim zanimanjima,
- na promjene osposobljavanja mentora i savjetnika u ustanovama za srednje strukovno obrazovanje,
- na promjene osposobljavanja voditelja ustanova (ravnatelja) za srednje strukovno obrazovanje.

Pri planiranju i programiranju osposobljavanja i stalnog stručnog usavršavanja strukovnih nastavnika i strukovnih nastavnika mentora i savjetnika valja se pridržavati određenih **zahtjeva, odnosno načela**, i to:

- uspostaviti sklad između nastavnih kurikula i kurikula osposobljavanja/ usavršavanja strukovnih nastavnika, odnosno između onog što i kako nastavnici poučavaju i onoga što i kako se od njih očekuje da poučavaju,
- prevladati dihotomiju između stručnog i pedagoškog znanja u procesu obrazovanja strukovnih nastavnika te ih opskrbiti i kulturnim kapitalom koji nadilazi školske predmete,
- osim stjecanja znanja valja brinuti i o konativno-afektivnoj sferi nastavnikova obrazovanja,
- programi stručnog usavršavanja moraju uvažavati diferencirane obrazovne potrebe strukovnih nastavnika,
- praksa je pokazala da treba stalno naglašavati potrebu za lijepim i osebnim pismenim i usmenim izražavanjem,
- u programima stručnog usavršavanja valja davati prednost onim područjima koja su u određenom trenutku problematična i opterećuju pedagošku praksu,
- polaziti od činjenice da u pedagoškoj teoriji i odgojno-obrazovnoj praksi nema ničeg statičnog i nedodirljivog što ne bi moglo biti predmetom rasprave i mijenjanja,
- stvarati takve odgojno-obrazovne situacije putem kojih je moguće (uz primjenu djelotvornih strategija i tehnika učenja) stjecati kvalitetna znanja i razvijati sposobnosti i vještine te odgojne vrednote,
- sudjelovati i standardiziranim kriterijima i mjerilima (bodovima) vrednovati postignuća u procesu stručnog usavršavanja i osposobljavanja što će utjecati na mogućnost napredovanja u struci.

Zbog izuzetnog značaja stalnog stručnog usavršavanja i osposobljavanja strukovnih nastavnika trebalo bi učiniti sljedeće:

1. ustrojiti cjeloviti suvremeni **koncept stalnog stručnog usavršavanja i osposobljavanja** strukovnih nastavnika,
2. inovirati **pravilnik o napredovanju nastavnika** u viša nastavnička zvanja i na položaje,
3. uspostaviti racionalnu **mrežu stručnih skupova**,
4. promaknute strukovne nastavnike **mentore i savjetnike staviti u funkciju**,
5. donijeti poseban **program osposobljavanja i stručnog usavršavanja** dijela nepromaknutih i promaknutih strukovnih nastavnika u zvanje mentora i savjetnika za ulogu multiplikatora s jasno definiranim zadaćama,
6. uspostaviti **institut stimulacije za podizanje razine profesionalne osposobljenosti** (stipendije, čekovi za obrazovanje, napredovanje u zvanju i na položaje, plaća, razmjena s inozemstvom, plaćeni dopust ...),
7. organizirati **izdavanje časopisa** u kojem će se naći teorijski i praktični prilozi iz pojedinih struka.

Kriteriji (mjerila) na temelju kojih se usustavljuje mreža stručnih skupova su sljedeći:

- stručni profil strukovnog nastavnika ili stručnih suradnika
- vrste odgojno-obrazovnih ustanova s obzirom na ciljeve i programe (strukovne škole, umjetničke, obrtničke, dvojni sustav...)
- koncentracija (ili raspršenost) pojedinih struka (u urbanim sredinama, u ruralnim - broj nastavnika, broj škola - programa)
- prometna povezanost
- radno iskustvo nastavnika
- stručno-metodička središta (primjena i provjera inovacija, prezentacija, uvođenje pripravnika, razvojna istraživanja, eksperimenti...)
- financijske mogućnosti.

Prostorni i materijalno-tehnički uvjeti osposobljavanja i stalnog stručnog usavršavanja

Zbog što kvalitetnijeg osposobljavanja i stalnog stručnog usavršavanja i obavljanja savjetničke aktivnosti trebalo bi osigurati **brz protok i razmjenu informacija među školama (i savjetnicima)** - softverske aplikacije za obradu podataka, grafike, referentne izvore), umrežavanje, upoznavanje savjetnika s najnovijim dostignućima informatičke tehnologije i načinom njihove aplikacije u školske uvjete.

Valjalo bi svakako pribaviti (kompletirati) kvalitetnu kompjutorsku konfiguraciju koja omogućuje mrežno povezivanje i kvalitetno korištenje najnovijih elektroničkih multimedijjskih izvora informacija (znanja) i njihovu prezentaciju prosvjetnim djelatnicima.

Treba pratiti razvoj hardvera i softvera, posebno razvoj aplikacija koje mogu biti korisne u sadržajnom, didaktičkom i metodičkom unapređivanju odgojno-obrazovnog procesa.

Osigurati suradnju s odgovarajućim tiskovnim i elektroničkim medijima.

Također bi trebalo planski i kontinuirano pribavljati noviju domaću i stranu stručnu literaturu (knjige i časopise) i prema potrebama ju prevoditi.

Važan preduvjet za stručno usavršavanje je daljnja modernizacija školskih knjižnica u smislu bibliografsko-kataloških opisa za automatsku obradu podataka, praćenja znanstvenih dostignuća, izvješćivanja i preporučivanja strukovnim nastavnicima suvremenih tekstova.

Zavod mora osigurati izdavanje barem jednog časopisa i drugih stručnih publikacija.

Sve bi savjetnike trebalo interno umrežiti preko računala i povezati ih s Internet mrežom.

Bibliotečno-informacijska središta u odgojno-obrazovnim ustanovama treba opremiti i staviti u funkciju. Tu se prije svega misli na nastavna pomagala i tehničke uređaje, nositelje informacija i zbirke (knjižnica, diskoteka, CD-teka, vrpcoteka, dijateka, videoteka i dr.). To mora poticati, osmisliti i nadzirati Zavod.

Zbog tehničko-tehnoloških, stručno-znanstvenih, organizacijsko-administrativnih i personalnih razloga, trebalo bi utemeljiti *Institut ili Državni centar* za osposobljavanje strukovnih nastavnika promaknutih u zvanje mentora i savjetnika. Mogući takvi prostori (s mogućim pansionским uslugama) postoje u Ivanić Gradu, Crikvenici i sl. Tu bi se mogao organizirati i poslijediplomski studij na razini specijalizacije, posebno iz područja metodika odgovarajućih strukovnih zanimanja.

Istodobno s izradom koncepcije trebalo bi osmisliti i normativno reguliranje i ostvarivanje koncepcije: pravilnik, raspisivanje natječaja za davanje ponuda za organiziranje stručnih skupova, bodovanje (kategoriziranje) skupova, mogućnost izdavanja čekova za obrazovanje, izravno iskazivanje potreba učitelja i opredjeljivanje za određene oblike i sadržaje stručnih skupova, izrada jednogodišnjeg (ili dvogodišnjeg programa - kataloga) stručnih skupova, reguliranje obveznosti usavršavanja, stalnost, pravo, vrednovanje težine i važnosti stručnih skupova, angažiranost sudionika u pripremi skupa, tijekom njegova održavanja i nakon skupa (diseminacija i primjena znanja i vještina).

Treba jasno predvidjeti *način financiranja iz državnog proračuna, donacija, sponzorstva, tržišta - intelektualnih usluga*.

Izuzetno je važno predvidjeti metode, oblike, instrumente, tehnike i postupke kvalitetne evaluacije stručnog usavršavanja.

3.1. Promjene pristupa planiranju i programiranju daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika u njihovim temeljnim zanimanjima

U ovome dokumentu sintagmom "temeljno nastavničko zanimanje" razumijeva se ono zanimanje koje je strukovni nastavnik stekao nakon položenog stručnog ispita (stečene druge licencije). U skladu s tim, temeljna zanimanja nastavnika strukovne nastave jesu:

- profesor strukovno-teorijskih nastavnih predmeta u određenom znanstvenom području ili području rada,
- profesor praktične nastave u određenom području rada,
- stručni učitelj praktične nastave u određenom području rada,
- suradnik u praktičnoj nastavi, za određeno područje rada i zanimanje.

Promjena u pristupu ogleda se u tome što će strukovni nastavnici s drugom licencijom, koji nisu promaknuti u nastavnička zvanja ni na nastavničke položaje, činiti jednu ciljnu skupinu, koju će nositelj njihova daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja (Zavod za unapređivanje školstva), u ciklusima od dvije do pet godina uključivati u odgovarajuće oblike strukovnog, pedagoško-andragoškog, psihološko-sociološkog, didaktičko-metodičkog i drugog osposobljavanja i usavršavanja. U praktičnoj izvedbi te promjene, nositelj daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja će tu veliku skupinu dijeliti na odgovarajuće podskupine, a programe osposobljavanja i usavršavanja članova podskupina će izvoditi iz prikupljenih informacija od samih nastavnika i iz svojih spoznaja o promjenama u njihovim matičnim (temeljnim) strukama, u pedagoško-andragoškom, psihološko-sociološkom i didaktičko-metodičkom području, u propisima, i sl. Podskupine će činiti, u pravilu, nastavnici iz određenog znanstvenog područja ili područja rada, kao što su, npr. nastavnici strukovno-teorijske nastave iz područja graditeljstva ili stručni učitelji iz područja tekstilne tehnologije, itd.

Treba sustavno i kvalitetno osposobljavati **multiplikatore** (mentore, savjetnike, voditelje, edukatore) za preuzimanje organizacije i provođenja daljeg stručnog usavršavanja i osposobljavanja svih drugih strukovnih nastavnika.

Program stručnog usavršavanja mora odražavati potrebe i interese prosvjetnih djelatnika, potrebe suvremenog odgoja i obrazovanja i društva u cijelosti.

Snimanje obrazovnih potreba je važan korak u kurikulu stručnog usavršavanja. Ono se provodi u različitim prilikama, posebno tijekom održavanja stručnih skupova. Nakon snimljenih obrazovnih potreba i interesa prosvjetnih djelatnika i odgojno-obrazovnih ustanova, biraju se i određuju teme (sadržaji rada) i organizacijski oblici stručnog usavršavanja i sve druge organizacijske pojedinosti važne za cjelovitost kurikula usavršavanja. Dakle, program mora biti odraz stvarnih obrazovnih potreba strukovnih nastavnika.

Programi stalnog stručnog usavršavanja trebaju biti usmjereni na rješavanje odgovarajućih problema, poboljšanje stručnosti i osposobljenosti te poticanje i

provođenje inovacija. Za takav pristup potrebno je izabrati određen broj mentora koji su vješti u vođenju timskog rada i u ljudskim odnosima.

Nastavnici moraju biti sigurni da će pronaći tečaj ili stručni skup koji će odgovarati njihovim obrazovnim potrebama.

3.2. Promjene u osposobljavanju mentora i savjetnika u ustanovama za srednje strukovno obrazovanje

Određenje pojma strukovnog nastavnika mentora

Pojam mentora u školstvu uglavnom se dovodi u vezu s njegovim praktičnim radom sa studentima - budućim učiteljima (u vježbaonici), s učiteljima pripravnicima, s polaznicima različitih stručnih skupova (posebno tečajeva, pedagoških radionica, instrukcija, konzultacija, treniranja i dr.). Oni bi zapravo trebali biti misleći praktičari i istraživači.

Mentor je čovjek, stručnjak, umjetnik koji stalno istražuje i stvara i svojim stvaralačkim radom odgaja druge i budi interes za rad i znanje. On je zajedno sa strukovnim nastavnicima (edukantima) režiser stvaralačkog i istraživačkog rada u nastavi, a takva se škola postupno pretvara u strukovno-pedagošku radionicu i stvaraonicu.

Odlike vrsnog strukovnog nastavnika mentora

Kvalitetan mentor dobro poznaje djelotvorne tehnike instruiranja i ostvaruje visoku razinu komunikativnosti. Nastavnik mentor mora biti vješt u vođenju skupnog i pojedinačnog rada s nastavnicima. To je svakako u svezi s potrebom posjedovanja visoke razine profesionalnosti, radne kulture, pismenosti i govorne kulture, samopouzdanja, vedrine i optimizma, korištenja suvremenih nastavnih dostignuća. Mentor mora izgraditi sposobnost i vještine dobrog programiranja i pripremanja za odgojno-obrazovni rad. To je moguće ostvariti samo uz stalno samoobrazovanje i stručno usavršavanje (ali tamo gdje je osoba aktivan sudionik).

Posebna osobina mentora je snalažljivost i inventivnost u radu, jer on samoinicijativno pronalazi nove postupke, metode i oblike rada. Stoga je izuzetno važan njegov ogledni (uzorni) rad.

Mentorske uloge

Na temelju stvarnih pojedinačnih i zajedničkih potreba (okružja) te sukladno tome postavljenog cilja, slijede daljnji koraci u razvijanju mentorskog kurikula (konkretnih zadaća, metoda i oblika rada, postupaka, tehnika, ustrojstva, načina samovrednovanja i vrednovanja i dr.). Upravo zbog različitih mogućnosti izbora i kombiniranja pojedinih sastavnica kurikula, mentorove uloge su vrlo složene.

Uloge jesu:

- **uloga modela** (kvalitetnog inovativnog poučavanja);
- **uloga informatora**;

- **savjetodavna uloga** (kod pripremanja nastupa, poticanje pozitivnog vođenja i upravljanja, korištenje vrsnih tehnika i načina promatranja i analiziranja nastavnih događanja te načela savjetovanja i skupinske dinamike);
- **uloga ocjenjivača;**
- **uloga organizatora određenih aktivnosti;**
- **uloga poveziavača** i dr.

Zato bi mentori sve više trebali biti zaokupljeni onim suvremenim temama koje će utjecati na podizanje razine njihove stručno-pedagoške osposobljenosti i vlastitog mijenjanja, a preko stalnog stručnog usavršavanja podizanje razine osposobljenosti strukovnih nastavnika sa svrhom mijenjanja svake ustajalosti, tradicionalizma i rigidnosti odgojno-obrazovnog procesa.

Za razliku od sintagme "imati znanje" (znanje radi znanja), mentorskim se aktivnostima ostvaruje cilj iskazan sintagmom "znati nešto činiti".

Sastavnice mentorove kompetentnosti

Da bi mentor u radu bio osposobljen trebao bi:

- raspolagati širokim fondom stručnih, općih, pedagoško-psiholoških i didaktičko-metodičkih znanja, vještina i sposobnosti,
- razumjeti prirodu procesa profesionalnog i drugog razvoja strukovnih nastavnika (edukanata),
- razumjeti prirodu problema koje edukanti uočavaju i uzroke tih problema,
- imati uvid u bit procesa učenja,
- temeljito spoznati široki spektar međuljudskih ponašanja i znati kako ta ponašanja utječu na nastavnika (edukanta, učenika i dr.) te koji je oblik (modalitet) ponašanja prikladan za određene stvarne situacije,
- biti osposobljen za primjenu palete određenih tehničkih vještina u svrhu, npr. savjetovanja, promatranja, omogućivanja povratnih veza, instruiranja, ocjenjivanja i procjenjivanja,
- dobro poznavati tehnike instruiranja,
- mentor se mora osposobljavati za suradnički pristup u mentorskim aktivnostima (partnerski odnos). Mentorstvo je zapravo dinamičan i recipročan aktivni odnos između mentora i nastavnika u njihovu radnom okružju usmjeren na svekoliki razvoj (profesionalni i drugi) obojice.

Bit ove definicije je u recipročnosti interesa mentora i onih koji očekuju njegovu pomoć.

Bitni uvjeti za ostvarivanje mentorstva u strukovnom obrazovanju jesu sljedeći:

- 1) Definirati i opisati minimalne uvjete koje moraju ostvariti strukovni nastavnici (pojedinih struka) i razinu obrazovanja za uspješno vođenje odgojno-obrazovnog procesa, odnosno nastavnog kurikula. To se odnosi na opseg i kvalitetu potrebnog znanja, umijeća i sposobnosti iz područja uže struke, općeg obrazovanja, pedagoško-psihološkog i didaktičko-metodičkog obrazovanja te praktične metodičke osposobljenosti nastavnika za uspješno poučavanje i organizirano učenje. Zavod za unapređivanje školstva morao bi artikulirati ***temeljne uvjete koje postavlja tržište rada***, u ovom slučaju sve odgojno-obrazovne ustanove koje su u djelokrugu rada i u nadležnosti Ministarstva prosvjete i športa.
- 2) Rasteretiti mentora/savjetnika dijela redovitih radnih obveza kako bi mogao ostvarivati povjerene mu zadaće iz područja njegove osposobljenosti (pripravnici, stručno usavršavanje, studenti, istraživanje, ...).
- 3) Poboljšati uvjete rada (prostorno-materijalne, financijske, organizacijske..).
- 4) Podizati razinu senzibiliteta za isticanje pozitivnih rezultata koje u svom radu postižu mentori i savjetnici u smislu materijalne potpore za usavršavanje, plaćenog dopusta, zamjena, društvenih priznanja i nagrada...).
- 5) Intenzivirati stalno stručno usavršavanje i osposobljavanje mentora i savjetnika za uvođenje inovacija u obrazovnoj tehnologiji.
- 6) Izraditi pisane i druge materijale za potrebe stručnog usavršavanja (udžbenike, priručnike, metodičke upute, zadatke, literaturu, računalski softver – diskete, CD...).
- 7) Brinuti o ravnomjernosti napredovanja u zvanja prema strukama i teritorijalnoj zastupljenosti.
- 8) Uvesti sustav doedukacije (kompenzacijskog obrazovanja) u odnosu na znanja stečena tijekom dodiplomskog studija i kasnije.
- 9) Razraditi kriterije i mjerila za proceduru napredovanja i promicanja strukovnih nastavnika u viša zvanja.
- 10) Razraditi i pravno uokviriti uvjete rada u zvanju strukovnog nastavnika mentora ili savjetnika (npr. rada u nastavi, sudjelovanje u ostvarivanju programa rada Zavoda i dr.).

3.2.1. Osposobljavanje strukovnih nastavnika – mentora

U ovome dokumentu izrazom "strukovni nastavnik - mentor" misli se na strukovnog nastavnika koji je stekao drugu licenciju i koji je, na temelju rezultata praćenja i ocjenjivanja učinaka njegova nastavnog rada, promaknut u zvanje mentora i osposobljen za vođenje budućih (novih) nastavnika strukovne nastave u procesu ostvarivanja programa stažiranja u ustanovi za srednje strukovno obrazovanje (uvođenje, hospitiranje i izvođenje nastave). Strukovni nastavnik - mentor može imati zadaću vođenja budućeg profesora strukovno-teorijskih nastavnih predmeta i/ili praktične nastave, stručnog učitelja praktične nastave i suradnika u praktičnoj nastavi. Budući da u Republici

Hrvatskoj ne postoji verificiran program za osposobljavanje strukovnih nastavnika-mentora, ovdje ćemo prezentirati jedan prijedlog mogućeg programa.

Program osposobljavanja i stalnog stručnog usavršavanja je uvijek u funkciji jasno postavljenog cilja. Strukovni nastavnik promaknut u zvanje mentora, u procesu temeljnog osposobljavanja za nastavničko zanimanje, nije osposobljen za izradu i realizaciju programa stažiranja strukovnog nastavnika u nastavi za srednje strukovno obrazovanje. Zbog toga, a u interesu očuvanja autoriteta i daljnjeg napredovanja mentora, kao i u interesu kvalitetnog praktičnog osposobljavanja *strukovnog nastavnika - pripravnika* za obavljanje mnogih zahtjevnih i odgovornih zadaća, strukovnog nastavnika - mentora treba na organiziran način osposobiti za obavljanje njegovih novih zadaća.

Zbog velike važnosti vježbaonica kao metodičkih praktikuma studenata (budućih nastavnika), neophodno je razraditi i ostvarivati program osposobljavanja mentora u tim vježbaonicama. Također bi trebalo razraditi kriterije i način izbora mentora za rad u vježbaonicama. Tu se prije svega misli na osposobljenost koju mentor mora imati te kako i gdje ju može steći.

Cilj je i stalno podizati razinu stručno-pedagoške i opće osposobljenosti strukovnog nastavnika tijekom cijeloga radnog vijeka.

Da bi strukovni nastavnik - mentor mogao uspješno obavljati svoje zadaće, on u procesu osposobljavanja mora usvojiti sljedeće **programske sadržaje, odnosno nova znanja i vještine:**

- o uzročno-posljedičnim odnosima između znanstveno-tehničkog i tehnološkog razvoja, tržišta rada (premještanju ljudskog rada, zaposlenosti i nezaposlenosti), zanimanja i odgojno-obrazovnog sustava,
- o koncepciji i sustavu cjeloživotnog učenja, s naglaskom na sustav strukovnog,
- o značaju nastavnika u ostvarivanju cjeloživotnog učenja,
- o stilovima vođenja i savjetovanja drugih strukovnih nastavnika (ljudi),
- o način izrade programa stažiranja u ustanovi za srednje strukovno obrazovanje, kao i o načinu izrade operativnog programa stažiranja za konkretnog pripravnika,
- o sadržaju (elementima) praćenja nastavnog rada drugog strukovnog nastavnika i o vođenju dijaloga o opažanjima,
- o planiranju i ostvarivanju ljudskih prava,
- o značaju standardizacije okvirnih nastavnih planova i programa i stečenih znanja i vještina, te o "prevođenju" neformalno i spontano stečenih znanja i vještina u formalno priznate kvalifikacije,
- o metodologiji izrade okvirnih i izvedbenih nastavnih planova i programa te izradi operativnih nastavnih programa,
- o internim propisima (pravnim aktima) i o pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji za strukovno obrazovanje,
- o planiranju i ostvarivanju ekoloških sadržaja,
- o vještinama komuniciranja itd.,

- o znanju i uvidu u proces profesionalnog nastavnikova razvoja (karijere),
- o znanju i uvidu u prirodu problema s kojima se susreću strukovni nastavnici, prepoznavanje uzroka i razvojnog puta problema te poznavanje načina za njihovo rješavanje,
- o spremnost na pružanje pomoći u izgrađivanju i razvijanju shvaćanja o povezanosti pedagoške teorije i prakse. Nastavnici bi morali imati jasan uvid u proces učenja iz prakse i iskustva.

Načela uspješnog mentorskog rada

- nastojati stvoriti suradnički odnos između mentora i nastavnika, jer je svaki mentorski odnos obostran, uzajamni proces
- osjećati i iskazati elementarnu potrebu za pomaganjem u struci i na osobnom planu
- stvoriti ugodno radno ozračje (govoriti bez straha, uljepšavanja, govoriti izravno i otvoreno o slabostima, o pogreškama i sl.)
- naučiti promatrati samog sebe u odnosu na druge
- poštovati sebe ali ne odbacivati olako mišljenja sugovornika
- ako je potrebno, odreći se i ponekih navika i zabluda
- vladati vlastitim mislima (koncentrirati se na doživljaj)
- stalno tražiti put prema uspjehu (nema beznada)
- omogućiti nastavnicima slobodu govora, traženja odgovora, razgovora i sl.
- izdizati se iznad problema kako bi se lakše uočilo njihovo rješenje
- najvažnija motivacija je samopoštovanje i stvaranje pozitivne slike o sebi
- osposobiti se i prakticirati idealni oblik slušanja (ostati miran tijekom slušanja bez istodobnog stvaranja sudova i zaključaka).

Program osposobljavanja strukovnih nastavnika - mentora

Polazi se od jasnih ciljeva, odnosno od očekivane osposobljenosti mentora za obavljanje odgovarajućih poslova u odgoju i obrazovanju.

Sadržaji osposobljavanja mentora artikulirat će se u dvije cjeline: zajedničku (opću) za sve i specijalnu (posebnu) za podskupine strukovnih nastavnika sastavljene prema kriteriju obrazovne razine i vrste strukovne nastave u kojoj će obavljati mentorske zadaće.

Cjelina ***zajedničkih sadržaja*** obuhvaća sljedeće teme (tematska područja):

- Znanstveno-tehnički i tehnološki razvoj i obrazovanje
- Konceptija i sustav cjeloživotnog učenja
- Uloga strukovnog nastavnika u cjeloživotnom učenju

- Sustav temeljnog i daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika u Republici Hrvatskoj
- Zadaće strukovnog nastavnika - mentora (didaktičko-metodičke, voditeljske, savjetodavne, ocjenjivačke itd.

Cjeline **posebnih sadržaja** obuhvaćaju slijedeće teme (tematska područja):

1. Metodika mentorskog rada u strukovno-teoretskoj, odnosno praktičnoj nastavi
2. Kurikul stažiranja strukovnih nastavnika - pripravnika u strukovno-teoretskoj, odnosno praktičnoj nastavi (za stručnog učitelja u praktičnoj nastavi i za suradnika u praktičnoj nastavi)
3. Metodički praktikum za strukovno-teoretsku nastavu i za praktičnu nastavu (za stručnog učitelja u praktičnoj nastavi i za suradnika u praktičnoj nastavi).

Verifikacija programa osposobljavanja strukovnog nastavnika - mentora

Budući da u Republici Hrvatskoj ne postoji odgovarajuće tijelo (Savjet za strukovno obrazovanje i sl.) sastavljeno od kompetentnih predstavnika visokih učilišta, ustanova za srednje strukovno obrazovanje, ministarstava i komora, a da program osposobljavanja strukovnih nastavnika - mentora treba biti verificiran zbog ostvarivanja prava i određivanja statusa strukovnih nastavnika - mentora, predlaže se da do daljnjega ocjenu programa daje Prosvjetno vijeće na prijedlog odgovarajućeg stručnog tijela (povjerenstva) Zavoda za unapređivanje školstva.

Međutim, ako bi se u budućnosti željelo taj program dići na razinu poslijediplomskog specijalističkog obrazovanja strukovnih nastavnika, onda će ga trebati verificirati u skladu s odredbama Zakona o visokim učilištima i Zakona o znanstvenoistraživačkoj djelatnosti.

Usustavljanje osposobljavanja strukovnih nastavnika mentora

Polazeći od već postojećih propisa i prakse promoviranja strukovnih nastavnika u zvanje mentora i savjetnika, ne bi trebalo biti većih problema s uvođenjem osposobljavanja mentora u sustav daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika. Naime, prema postojećim propisima u to nastavničko zvanje mogu biti izabrani profesori strukovno-teoretske i praktične nastave i stručni učitelji u praktičnoj nastavi. To znači da je za sada upitno uvođenje u takav sustav suradnika u praktičnoj nastavi, instruktora u poduzećima i obrtničkih majstora.

Da bi se to osposobljavanje ugradilo u sustav daljnjeg osposobljavanja strukovnih nastavnika potrebno je, uz postojeću regulativu, donijeti propise koji će se odnositi i na suradnike u praktičnoj nastavi, na obrtničke majstore i na instruktore u poduzećima. Uz to treba jasno utvrditi **obveznost** polaznika (nastavnika) i ustanova glede uključivanja u proces stjecanja znanja i vještina za zvanje mentora, **nositelja** toga osposobljavanja, **kriterije izbora i osposobljenosti (pripremljenosti) ustanova** za srednje strukovno

obrazovanje u kojima bi se mentori praktično osposobljavali za svoj rad, *kriterije izbora* mentorskih edukatora i njihovih prava, *državni proračun kao izvor financiranja učenika* (novčani poticaj, plaću) i druge motivirajuće čimbenike.

Uloga ustanove za srednje strukovno obrazovanje

Izabrana ustanova srednjeg strukovnog obrazovanja u kojoj bi se odvijao proces praktičnog osposobljavanja mentora trebala bi na temelju ugovornog odnosa s nositeljem osposobljavanja mentora steći određena prava (npr. financijska) i preuzeti konkretne obveze i odgovornosti (npr. osiguranje prostornih, materijalno-tehničkih, organizacijskih i kadrovskih uvjeta, evidencijsko-izvještajnih i prezentacijskih poslova i dr. potrebnih uvjeta).

Izvođenje programa osposobljavanja mentora

Verificirani program osposobljavanja strukovnih nastavnika - mentora ostvarivao bi se **tijekom jedne kalendarske godine** (u pravilu u vrijeme učeničkih praznika). Program osposobljavanja bi se raščlanio na zajednički (opći) dio i na posebni dio. Program općeg dijela ostvarivao bi se istodobno sa svim polaznicima u izabranoj ustanovi za srednje strukovno obrazovanje. Posebni (metodički) dio programa ostvarivao bi se prema obrazovnim podskupinama sastavljenim prema kriteriju obrazovne razine i vrste strukovne nastave u kojoj će obavljati mentorske zadaće.

Provjera osposobljenosti mentora

Po završetku ciklusa usmenim i pismenim putem te praktičnim radom provjerava se osposobljenost strukovnog nastavnika - mentora za obavljanje određenih poslova.

Završni certifikat

Svaki strukovni nastavnik mentor koji uspješno završi osposobljavanje stječe pravo na Svjedodžbu *o osposobljenosti za zvanje strukovnog nastavnika - mentora u određenom području*. Svjedodžba se evidentira u osobnoj dokumentaciji poslodavca (ustanove za srednje strukovno obrazovanje) i u Zavodu za unapređivanje školstva. Podaci iz svjedodžbe mogu se unijeti i u radnu knjižicu strukovnog nastavnika.

3.2.2. Osposobljavanje strukovnih nastavnika - savjetnika

Profil strukovnog nastavnika savjetnika

Strukovni nastavnik savjetnik je osoba koja pojedinačno ili skupno pruža stručno-pedagošku pomoć nastavnicima u rješavanju različitih teškoća koje se javljaju u procesu odgoja i obrazovanja i unapređivanje toga procesa. Jasno je da se savjetnik mora stalno i kvalitetno osposobljavati i stručno usavršavati. Za to je potrebno osigurati minimalno vrijeme (na pr.100 sati godišnje) u strukturi ukupnog godišnjeg radnog vremena nastavnika.

Savjetnici predstavljaju vezu između pedagojske teorije i odgojno-obrazovne prakse. Teorijske spoznaje pedagoških i drugih struka konkretiziraju i prevode u jezik prakse i istodobno pedagojskim i drugim teorijama posreduju otvorena pitanja pedagoške prakse.

Izboru strukovnih nastavnika savjetnika, koji će ostvarivati vrlo stručan i složen program rada, valja posvetiti posebnu pozornost. Savjetnici moraju zadovoljiti visoke stručne kriterije svoje profesionalne kompetentnosti.

Neke sastavnice savjetnikove osposobljenosti:

- ekspertna znanja iz odgovarajućih područja rada
- provjerljiva i dokazljiva nastavnička i mentorska uspješna pedagoška praksa
- sposobnost prezentiranja teorijskih spoznaja i praktičnih pedagoških iskustava
- znanje i sposobnost uporabe suvremene obrazovne tehnologije
- sposobnost uspostavljanja partnerskih odnosa i komunikacijskih sposobnosti i vještina
- osposobljenost za primjenu suvremenih metoda u aktivnostima savjetovanja i stalnog stručnog usavršavanja u skladu s razvijenošću znanosti i struke u nas i u svijetu
- autoritet treba graditi prije svega na stručno-pedagoškoj i općoj osposobljenosti
- ocjena rada savjetnika treba proizaći iz njegove profesionalne osposobljenosti, ljudskosti, dosljednosti, pravičnosti, odgovornosti i kulture komuniciranja (učtivosti). Svaka se kritika (i negativna) može iskazati na kulturan ljudski i poticajan način (a ne prijetnjom, ponižavanjem, paternalizmom, kažnjavanjem i dr.).

Savjetnik mora biti spreman brzo, putem izgrađenih modela intelektualnog operiranja reagirati i rješavati različite probleme iz svakodnevne pedagoške prakse.

On prati, pokreće, ubrzava i anticipira promjene u odgoju i obrazovanju.

Zadaće za koje se osposobljavaju strukovni nastavnici savjetnici

Svoju ulogu i obveze strukovni nastavnici savjetnici ostvaruju u matičnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi, u drugim ustanovama te prema potrebama Zavoda za unapređivanje školstva.

- Koordinacija i sudjelovanje u stalnim i povremenim istraživanjima, ustrojavanje i praćenje eksperimentalnih istraživanja i uvođenje inovacija, organiziranje oglednih i stručno-metodičkih nastupa, obavljanje poslova u svezi s razvojem školstva te poslova izdavačke djelatnosti radi promicanja postignuća stručne teorije i prakse.
- Rad na metodologiji školskog planiranja i programiranja.
- Sudjelovanje u izvedbenom planiranju i programiranju.

- Didaktička valorizacija nastavnih planova i programa.
- Analiziranje godišnjih programa rada škola.
- Uvođenje novih programa i drugih inovacija u odgojno-obrazovni rad.
- Neposredno praćenje nastavnog i drugog odgojno-obrazovnog rada u školi.
- Metodologija identifikacije i pomoći u razvoju darovite djece.
- Metodologija savjetodavnog rada s učenicima, roditeljima, nastavnicima i drugim subjektima.
- Metodologija profesionalnog informiranja i usmjeravanja učenika.
- Studijske analize pojedinih pedagoških fenomena ili dijelova programa škole.
- Izrada godišnjeg programa stručnog usavršavanja i praćenje njegova ostvarivanja.
- Priprema i održavanje stručnih predavanja.
- Organizacija raznih oblika stručnog usavršavanja školskog osoblja.
- Održavanje oglednih nastavnih sati za nastavnike.
- Informiranje o suvremenoj nastavnoj tehnici i tehnologiji.
- Izbor i pribavljanje novije stručne literature i periodike za školu.
- Sudjelovanje u informatizaciji odgojno-obrazovnih aktivnosti škole.

Program osposobljavanja strukovnih nastavnika savjetnika

Važno je nastaviti s uspješno započetom edukacijom strukovnih nastavnika savjetnika, za sve barem jednom godišnje sa zajedničkim sadržajima za sve struke (širi izbor općih tema za stručno-pedagošku nadgradnju), a prema strukama i obrazovnim razinama organizirati kao i u mentora osposobljavanje s ciljem da se osposobe za određeno područje rada.

Oni strukovni nastavnici savjetnici koji završe određenu razinu (program) stručno-pedagoškog osposobljavanja i o tome dobiju odgovarajući certifikat, postaju ujedno i multiplikatori, odnosno stručnjaci i eksperti koji mogu uspješno poučavati i pružati različite oblike savjetodavne pomoći svojim kolegama strukovnim nastavnicima i mentorima.

Zavod za unapređivanje školstva treba razviti kvalitetan mentorski sustav i edukaciju promaknutih nastavnika i uspostaviti jasne odnose s izabranim savjetnicima i ustanovama u kojima su zaposleni. To se prije svega odnosi na pitanja radno-pravnog statusa savjetnika, njihovo radno vrijeme, nagrađivanje, ovlasti i dr.

Područje usavršavanja može obuhvatiti sljedeće teme:

- novine iz uže struke,
- nove odgojno-obrazovne strategije,
- umijeće komuniciranja,

- poučavanje i učenje,
- mentorstvo u odgojno-obrazovnom sustavu,
- nastavni kurikulum,
- način pripremanja i vođenja radionica,
- prezentiranje inovacija,
- metodologija akcijskih istraživanja,
- evaluacija,
- rukovođenje i upravljanje itd.

Organizacija osposobljavanja i stručnog usavršavanja

Važno je istaknuti da planiranje odgovarajućih metoda, sredstava i oblika rada mora korespondirati s ciljem, zadacima i sadržajima osposobljavanja. Posebno se treba skrbiti o prilagodjenosti predznanju, interesima i potrebama nastavnika. Treba primjenjivati didaktičko načelo da metode i oblike rada valja kombinirati (ne ih zapostaviti ili pre naglašavati), jer će tada rezultati biti bolji.

Osposobljavanje i stalno stručno usavršavanje u izravnoj je ovisnosti o personalnim, prostornim, materijalno-tehničkim i financijskim uvjetima koji su potrebni za njegovo ostvarivanje.

Nositelji osposobljavanja i stalnog stručnog usavršavanja

Institucionalni nositelji programa osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika savjetnika mogu biti: Zavod za unapređivanje školstva, visoka učilišta, tvrtke, strukovne udruge, komore i drugi pravni subjekti koji ispunjavaju propisane uvjete (personalne, materijalno-tehničke, prostorne, organizacijske i druge uvjete).

U ostvarivanju programa osposobljavanja mogu sudjelovati:

- savjetnici pojedinih struka i područja zaposleni u Zavodu
- savjetnici stručni suradnici
- savjetnici i drugi stručnjaci koji se bave razvojno-aplikativnim istraživanjima
- savjetnici za sustav i opći razvoj odgojno-obrazovnog sustava
- sveučilišni profesori i drugi znanstvenici s fakulteta, instituta, gospodarstva, strukovnih udruga i dr.
- odgojitelji, učitelji i stručni suradnici mentori i savjetnici
- konzultanti supervizori
- educirani uspješni praktičari odgovarajuće struke
- eksperti, institucije i asocijacije iz inozemstva (pod dogovorenim uvjetima) i dr.

Iz puno razloga (stručni, prostorno-materijalni, tehnološki i personalni uvjeti) trebalo bi u narednom razdoblju materijalizirati zamisao o osnivanju stručno-metodičkih i tehničko- tehnoloških nastavnih središta (praktikuma) diljem Hrvatske. Određena pozitivna iskustva o radu takvih središta već postoje.

Nameće se hitna potreba za osnivanjem takvih središta gdje bi se ostvarivali ciljani oblici i programi osposobljavanja i stalnog stručnog usavršavanja strukovnih nastavnika te nastavnika mentora i savjetnika.

Osim ljudskog potencijala, za uspješno ostvarivanje osposobljavanja i usavršavanja neophodno je osigurati odgovarajuće prostorne i materijalno-tehničke uvjete za kvalitetan rad. Pritom valja naglasiti da gdje je to god moguće treba koristiti odgovarajući prostor u posjedu odgojno-obrazovnih ustanova, a kada je to neophodno i druge prostore.

Možda je prilika naglasiti da bi trebalo vidjeti mogućnost korištenja, odnosno prenamjenu napuštenih školskih prostora (otoci, brdsko-planinska mjesta) za potrebe usavršavanja.

3.3. Strukovno osposobljavanje i usavršavanje strukovnih nastavnika u neposrednim procesima rada

Cilj je strukovnog osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika u neposrednim procesima rada omogućiti da u slobodno vrijeme (u pravilu za vrijeme ljetnog odmora) usvajaju ona nova znanja i one nove vještine koje je u njihovom znanstvenom području, odnosno području rada donosi tehnički i tehnološki razvoj.

Ministarstvo prosvjete i športa - Zavod za unapređenje školstva, u suradnji s znanstvenim institucijama, visokim strukovnim učilištima i tvrtkama, nositelj je izrade programa kao i osiguravanja drugih uvjeta za takvo strukovno osposobljavanje i usavršavanje strukovnih nastavnika.

Nastavnici strukovne nastave imaju obvezu u ciklusima od dvije do pet godina, uključiti se i uspješno završiti takvo strukovno osposobljavanje i usavršavanje. Program takvog osposobljavanja ili usavršavanja traje oko 50 sati za profesore strukovno-teoretske i praktične nastave, a 90 sati za stručne učitelje i suradnike u praktičnoj nastavi.

Ustanova za srednje strukovno obrazovanje obvezna je uključiveti svoje strukovne nastavnike u takav oblik strukovnog osposobljavanja i usavršavanja. Ako nastavnik ostvaruje takvo osposobljavanje ili usavršavanje izvan mjesta boravka, za vrijeme trajanja osposobljavanja on ima pravo na putne troškove i dnevnice. Sudjelovanje strukovnih nastavnika u ovakvim oblicima osposobljavanja i usavršavanja vrednuje se i uzima kao bitna referenca pri unapređivanju u nastavnička zvanja i na nastavničke položaje.

3.4. Promjene u osposobljavanju ravnatelja ustanove za srednje strukovno obrazovanje

3.4.1. Poimanje ravnatelja

U ovom se dokumentu sintagmom "*ravnatelj ustanove za srednje strukovno obrazovanje*" (manager) podrazumijeva osoba koja je osposobljena za obavljanje zadaća nastavnika srednje strukovne škole (strukovnog ili općeobrazovnog), koja ispunjava posebne kriterije izbora i koja je uspješno završila poseban oblik osposobljavanja za nastavnički položaj ravnatelja ustanove za srednje strukovno obrazovanje. Prema suvremenom poimanju ravnatelja (managera), ravnatelj ustanove za srednje strukovno obrazovanje pripada skupini neprofitnih ravnatelja.

3.4.2. Zadaće ravnatelja

Suvremeni ravnatelj ustanove za srednje strukovno obrazovanje ima nekoliko bitnih zadaća. Prva mu je zadaća *da učini nastavnike i druge zaposlenike u ustanovi (svoje suradnike) sposobnima za zajedničko izvršavanje zadaća putem zajedničkih ciljeva, zajedničkih vrijednosti, ispravnog ustrojstva ustanove, te osposobljavanja i razvoja koji im je potreban za obavljanje njihovih poslova i za razumijevanje i prihvaćanje promjena*. Druga je zadaća ravnatelja u najužoj svezi s prvom zadaćom, a odnosi se na oblikovanje profila ustanove prema specifičnim obrazovnim potrebama njenoga okruženja i na stalnu brigu za kvalitet odgojno-obrazovnog rada ustanove i "produciranje" stručnjaka koji *na kraju obrazovnih ciklusa imaju potrebne kompetencije*. Treća zadaća ravnatelja je da *osigurava stalno i kvalitetno unutarne* (ravnatelj - nastavnici - učenici - roditelji - upravna tijela) *i vanjsko* (ustanova - tržište rada - znanstvene institucije - institucije kulture - državna i lokalna vlast) *umreženje ustanove*, kako bi ona uvijek bila na razini aktualnih izazova. Četvrta zadaća odnosi se na njegovo stalno osposobljavanje i usavršavanje za prihvaćanje i implementaciju novih izazova. Uz nabrojane zadaće ravnatelj je odgovoran i za kreiranje politike i strategije razvoja ustanove, izbor novih nastavnika i drugih zaposlenika, podučavanje nastavnika tijekom pripravničkog staža, stalno strukovno i pedagoško osposobljavanje i usavršavanje nastavnika i drugih zaposlenika, praćenje i ocjenjivanje uspješnosti zaposlenika, financijsko motiviranje zaposlenika, predlaganje nastavnika za napredovanje i nagrađivanje, ekonomsko-financijsko poslovanje ustanove, inoviranje organizacije ustanove, upravljanje ustanovom i za druge zadaće.

3.4.3. Izbor i osposobljavanje i usavršavanja ravnatelja

Pitanje *izbora i temeljnog osposobljavanja* ravnatelja treba rješavati na više načina. Jedan način treba se odnositi na kompenzacijsko osposobljavanje onih ravnatelja koji su na položaju više od četiri godine (*ravnatelji s iskustvom*). Drugi način može se primijeniti na novoizabrane ravnatelje (*ravnatelji bez iskustva i ravnateljskih znanja i vještina*). Treći način može se primijeniti na zaposlene nastavnike (*potencijalni ravnatelji*).

Kad se radi o usavršavanju ravnatelja na položaju (prva i druga skupina), onda ono treba tretirati njihovom radnom obvezom.

Program temeljnog osposobljavanja ravnatelja s iskustvom (prva skupina) moguće je izvesti analizom njihovih zadaća i aktualnih zakonskih i drugih inovacija te anketnim ispitivanjem njihovih obrazovnih potreba. Taj program bi se mogao realizirati putem tri do četiri vikend-tečaja. Kao oblik provjere osposobljenosti ravnatelja može se uvesti obveza izrade jedne studije koju bi ocijenilo tročlano kompetentno povjerenstvo. Nakon ocjene studije, s kandidatom bi se mogao održati razgovor o obrađenoj tematici.

Program temeljnog osposobljavanja ravnatelja bez iskustva i bez ravnateljskih znanja i iskustava (druga skupina) treba obuhvatiti teorijski dio (npr. psihologija odgoja i obrazovanja, osnove teorije sustava, teorija kurikula, pedagogija cjeloživotnog odgoja i obrazovanja, stilovi rukovođenja ljudima, međuljudski odnosi itd.) i praktični dio (npr. metode poučavanja i učenja itd.).

Izbor i temeljno osposobljavanje potencijalnih ravnatelja

Taj proces moguće je i potrebno otvoriti odmah. Za njegovo kvalitetno ostvarivanje potrebno je:

- a) utvrditi kriterije izbora budućih ravnatelja,
- b) oblikovati plan i program njihova temeljnog osposobljavanja,
- c) utvrditi način završavanja osposobljavanja,
- d) utvrditi naziv, sadržaj i oblik završnog dokumenta,
- e) utvrditi obrazovnu razinu toga osposobljavanja prema NSKO.

Program usavršavanja svih ravnatelja (prva i druga skupina) moguće je izvoditi praćenjem aktualnih promjena i anketiranjem samih ravnatelja.

Nositelj temeljnog osposobljavanja i usavršavanja ravnatelja

Iskustva drugih europskih država upućuju na potrebu osnivanja posebne ustanove, npr. **ŠKOLE ZA RAVNATELJE**, koja bi se profesionalano bavila kriterijima izbora budućih ravnatelja ustanova za srednje strukovno obrazovanje, planiranjem i programiranjem temeljnog osposobljavanja i usavršavanja ravnatelja, verifikacijom programa temeljnog osposobljavanja, uvođenjem temeljnog osposobljavanja ravnatelja u sustav daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja nastavnika te drugim pitanjima.

3.5. Promjene u visokim nastavničkim učilištima

Kad se uzme u obzir sve što je izneseno o problematici temeljnog osposobljavanja strukovnih nastavnika i kad se uspoređi projekcija promjena osposobljavanja strukovnih nastavnika sa stanjem (programskim, kadrovskim, organizacijskim i financijskim) toga osposobljavanja na onim visokim nastavničkim učilištima koji izvode takvo osposobljavanje, onda se, zapravo, dolazi do zaključka o potrebi značajnih promjena koje trebaju obuhvatiti:

- a) izbor visokih nastavničkih učilišta za temeljno pedagoško osposobljavanje strukovnih nastavnika,
- b) izbor i sustavno poslijediplomsko znanstveno obrazovanje budućih profesora (nositelja kolegija) onih kolegija koji su deficitarni (npr. radna pedagogija, andragogija, metodike strukovne nastave itd.),
- c) usklađivanje odvijanja kurikula stažiranja u ustanovi za srednje strukovno obrazovanje i temeljnog pedagoškog osposobljavanja na visokom nastavničkom učilištu,
- d) izbor i osposobljavanje metodičkih praktikuma (ustanova za srednje strukovno obrazovanje) za održavanje oglednih predavanja/vježbi polaznika temeljnog pedagoškog osposobljavanja i za hospitanje onih polaznika koji nisu zaposleni u srednjim strukovnim školama,
- e) izradu, verifikaciju i izvođenje programa za osposobljavanje strukovnih nastavnika-mentora strukovnim nastavnicima-pripravicima u ustanovama za srednje strukovno obrazovanje i u vježbaonicama visokih nastavničkih učilišta.

4. OSPOSOBLJAVANJE INSTRUKTORA U PODUZEĆIMA*

U ovom dokumentu pod pojmom *"instruktor"* razumijevamo strukovno i pedagoški osposobljenu osobu koja je u radnom odnosu s određenom tvrtkom (poduzećem i sl.) i koja, s punim ili nepunim radnim vremenom, unutar tvrtke (u posebnoj učeničkoj radionici, radnom kutiću za učenike, na posebnim učeničkim radnim mjestima ili u procesima rada) poučava učenike ustanove za srednje strukovno obrazovanje po operativnom programu praktične nastave i/ili organizira ostvarivanje programa ljetne prakse učenika.

Uz navedene poslove instruktor može obavljati i poslove praktičnog osposobljavanja radnika za potrebe tvrtke u kojoj radi kao i za potrebe drugih tvrtki.

---

* Budući da se radi o temeljnom pedagoškom osposobljavanju zaposlenika ne koje se ne odnose odredbe Zakona o srednjem školstvu, cjelokupnu problematiku zakonskog reguliranja i ostvarivanja osposobljavanja instruktora u tvrtkama treba urediti posebnim zakonom kojim se može učiniti Hrvatsku gospodarsku komoru nositeljem cjelokupnog projekta o pedagoškom osposobljavanju instruktora.

Zadace instruktora

Instruktor treba biti osposobljen za obavljanje slijedećih zadataka:

- prijam učenika i upoznavanje,
- upoznavanje učenika s programom praktične nastave, radnim prostorom za praktičnu nastavu i s tvrtkom,
- upoznavanje učenika s izvorima opasnosti i mjerama osobne i tehničke zaštite na radu,
- izradu operativnog programa praktične nastave ili za dio programa (vježbe) iz programa praktične nastave,
- pripremanje i izvođenje vježbi po operativnom programu,
- vođenje pedagoške evidencije,
- praćenje, kontroliranje i ocjenjivanje napretka učenika,
- ocjenjivanje vladanja učenika,
- rješavanje konfliktnih situacija i nediscipline,
- suradnju s ustanovom za srednje strukovno obrazovanje, svojom tvrtkom i s roditeljima učenika.

Minimalni program za pedagoško osposobljavanje instruktora

Ako navadne zadace instruktora uzmemo kao okvir njegovih znanja i vještina, onda minimalni program njegova pedagoškog osposobljavanja treba obuhvaćati:

1. potrebu za osposobljavanjem
2. cilj osposobljavanja
3. okvirni nastavni plan osposobljavanja

TEMATSKI BLOKOVI	SATI TEORIJE	SATI PRAKSE	UKUPNO
Osnove radne pedagogije i psihofiziologije rada	30	-	30
Osnove metodike praktične nastave	30	10	40
Provjeravanje i ocjenjivanje osposobljenosti učenika	20	4	24
Sigurnost na radu	10	-	10
Metodički praktikum		40	40
SVEGA oko	90	54	144

4. programe osposobljavanja
5. kataloge znanja i vještina.

5. ZAKLJUČCI

Ovaj se dokument odnosi samo na problematiku temeljnog i daljnjeg pedagoško-andragoškog, psihološko-sociološkog, didaktičko-metodičkog i drugog (u daljnjem tekstu pedagoškog) osposobljavanja stručnjaka s završenim visokim, višim i srednjim učilištima koji tijekom svoga temeljnog strukovnog obrazovanja nisu osposobljavani za rad u zanimanjima strukovnog nastavnika (profesor strukovno teoretske ili praktične nastave, stručni učitelj praktične nastave i suradnik u praktičnoj nastavi) i instruktora u tvrtki. Odnosi se na problematiku temeljnog i daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika koji su promaknuti u nastavnička zvanja, mentor i savjetnik, te na nastavnički položaj ravnatelja ustanove za srednje strukovno obrazovanje.

Predložene promjene osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika trebale bi se početi ostvarivati od 2002. godine.

U izloženim prijedlozima nisu obuhvaćeni nastavnici općeobrazovnih predmeta kao ni stručni suradnici koji rade u ustanovama srednje strukovnog obrazovanja, te u učeničkim domovima koji po Zakonu o srednjem školstvu isto imaju status nastavnika srednjih škola.

Predložene promjene osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika obuhvaćaju pomjenu njihova temeljnog (do stjecanja druge licence) te daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja (nakon stečene druge licence), što podrazumijeva:

- uvrštavanje njihovog temeljnog te daljnjeg osposobljavanja i usavršavanja u kontekst cjeloživotnog učenja podučavanjem i samoučenjem
- donošenje propisa koji će omogućiti ostvarivanje predloženih promjena, naročito onih o uključivanju tvrtki i gospodarske komore u sustav srednjeg strukovnog obrazovanja, o promjenama odnosa između ministarstava i o promjenama u visokim nastavničkim učilištima koji su nositelji temeljnog i daljnjeg pedagoškog osposobljavanja i usavršavanja strukovnih nastavnika
- dorade kriterija izbora budućih strukovnih nastavnika te izrada plana i programa njihovog temeljnog pedagoškog osposobljavanja
- dorada kriterija izbora strukovnih nastavnika u nastavnička zvanja mentora i savjetnika te na nastavničke položaje ravnatelja ustanova za srednje strukovno obrazovanje, kao i izrada programa njihovog osposobljavanja za rad u zvanju te na položaju ravnatelja
- uključivanje instruktora u tvrtkama, koje primaju učenike ustanova srednje strukovnog obrazovanja na praktičnu nastavu, te na ljetnu praksu, među strukovne nastavnike, a time i obvezu njihova pedagoškog osposobljavanja za instruktorske zadaće po odgovarajućem programu
- sadržajno i organizacijsko povezivanje ustanova za srednje strukovno obrazovanje u kojima se ostvaruje stažiranje strukovnih nastavnika, ustanova za srednje strukovno obrazovanje koje su izabrane za vježbaonice budućih strukovnih nastavnika i visokih nastavničkih učilišta s ciljem podizanja kvalitete temeljnog pedagoškog osposobljavanja budućih strukovnih nastavnika.

UKRATKO O AUTORIMA I VODITELJU

Dušan Petričević (1937.), strukovni je nastavnik u području strojarstva i pedagog s doktoratom iz pedagogije. Umirovljeni je načelnik Odjela za razvoj Ministarstva prosvjete i športa - Zavoda za unapređivanje školstva Republike Hrvatske. Predsjednik je Hrvatskog andragošskog društva. Od 1999. radi kao vanjski suradnik Učiteljske akademije u Zagrebu - na Odsjeku za pedagoško-psihološko i didaktičko-metodičko obrazovanje stručnjaka sa završenom nenastavničkom naobrazbom (visokom, višom i srednjom) i izvodi nastavu iz kolegija Metodika praktične nastave i laboratorijskih vježbi. Kao vanjski suradnik radi za Ministarstvo prosvjete i športa na konceptu reforme obrazovanja odraslih.

Mijo Cindrić (1945.), učitelj je tjelesne kulture i pedagog s doktoratom iz pedagogije. Radio je kao razredni i predmetni učitelj u osnovnoj školi, kao savjetnik u Zavodu za unapređivanje školstva, pomoćnik ministra prosvjete i športa te načelnik Odjela za usavršavanje učitelja osnovnih škola i nastavnika srednjih škola Ministarstva prosvjete i športa - Zavoda za unapređivanje školstva. Od 2000. godine radi na Učiteljskoj akademiji u Zagrebu kao profesor didaktike. Kao vanjski suradnik radi za Ministarstvo prosvjete i športa na pedagoškom osposobljavanju mentora i savjetnika i na projektu reforme obrazovanja učitelja osnovne škole i nastavnika srednjih škola.

Vlado Luburić (1942.), profesor matematike i fizike. Radio je u tehničkoj školi Nikole Tesle u Zagrebu kao profesor matematike. Od 1982. do 1988. godine bio je u istoj školi direktor za nastavnu djelatnost i istovremeno radi u Programskom savjetu Samoupravne interesne zajednica na programiranju elektro i metalske struke. Od 1990. do 1995. postaje ravnatelj gimnazije Lucijana Vranjanina u Zagrebu. Od 1995. godine pa sve do sada radi u Ministarstvu prosvjete i športa, prvo na mjestu načelnika u Upravi za školstvo, a sada na mjestu načelnika Odjela za opće i posebne programe Zavoda za unapređivanje školstva.

ISBN 953-7010-01-5

9 789537 010010

